

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, доктор
економічних наук, професор
_____ Марина САВЧЕНКО
« ____ » _____ 2024 р.

Нові реалії та стратегії соціально – економічного розвитку країн Європи

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка »

Комплексна кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Частина 1. Конкурентоспроможність країн Європи в умовах глобальних викликів

Виконавець: Дар'я ДЗЮБЕНКО
Науковий керівник: Марія ВАРЛАМОВА

Частина 2. Розвиток торговельно-економічних відносин ЄС з США

Виконавець: Владислав ВАПНЯРУК
Науковий керівник: Вега КУЛЯВЕЦЬ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛА СТУСА

ДЗЮБЕНКО ДАР'Я МИКОЛАЇВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, доктор
економічних наук, професор
Марина САВЧЕНКО
«_____» _____ 2024 р.

Конкурентоспроможність країн Європи в умовах глобальних викликів

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:
Марія ВАРЛАМОВА, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
к.е.н., доцент

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Дзюбенко Д.М. Комплексна кваліфікаційна бакалаврська робота *Нові реалії та стратегії соціально – економічного розвитку країн Європи. Конкурентоспроможність країн Європи в умовах глобальних викликів. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародна економіка».* Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі досліджено теоретико – методичні підходи та обґрунтування практичних рекомендацій щодо конкурентоспроможності країн Європи в умовах глобальних викликів. Проведено порівняльний аналіз економік країн Європи та оцінено рівень конкурентоспроможності країн Західної, Східної, Північної та Південної Європи. Охарактеризовано стратегії підвищення рівня конкурентоспроможності країн

Ключові слова: рівень конкурентоспроможності країн, Європа, індекс конкурентоспроможності, економіка.

54 с., 18 табл., 10 рис., бібліографія: 57 джерел.

ABSTRACT

Dziubenko D. M. Complex qualification bachelor's thesis *New realities and strategies of social and economic development of European countries. Competitiveness of European countries in conditions of global challenges. Specialty 292 International economic relations. Educational program «International Economy».* Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The qualification (bachelor's) work, theoretical and methodological approaches and justification of practical recommendations regarding the competitiveness of European countries in the conditions of global challenges were investigated. A comparative analysis of the economies of European countries was conducted and the level of competitiveness of the countries of Western, Eastern, Northern and Southern Europe was assessed. Strategies for increasing the level of competitiveness of countries are characterized

Keywords: level of competitiveness of countries, Europe, competitiveness index, economy.

54 p., 18 tabl., 10 fig., bibliography: 57 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ТА ЇЇ РОЛЬ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	8
1.1 Підходи до визначення конкурентоспроможності країн.....	8
1.2 Фактори, що впливають на конкурентоспроможність країн.....	11
1.3. Методи оцінки конкурентоспроможності країн.....	15
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ЄВРОПИ.....	22
2.1 Аналіз конкурентоспроможності країн Західної Європи	22
2.2 Аналіз конкурентоспроможності країн Східної Європи.	28
2.3 Аналіз конкурентоспроможності країн Південної та Північної Європи	33
РОЗДІЛ 3 ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ЄВРОПИ.....	41
3.1 Проблеми економічного розвитку країн Європи.....	41
3.2 Шляхи підвищення конкурентоспроможності країн Європи в умовах глобальних економічних криз	46
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У XXI столітті загострення конкурентної боротьби бере свої витoki у нерівномірності економічного та соціального розвитку. Ця нерівномірність проявляється у диспропорційності розвитку як окремих країн, так і регіонів, через блискавичне нагромадження капіталу. У таких умовах формування та реалізація ефективних конкурентних стратегій стають пріоритетним завданням як для міжнародних компаній, так і для держав. Конкурентоспроможність виступає ключовим показником ефективності будь-якого економічного суб'єкта. Конкурентні переваги економіки країни, окремих галузей, підприємств та регіонів на глобальних ринках визначають темпи зростання виробництва та національну безпеку.

У сучасних умовах зростання як національної, так і глобальної економіки, а також популяризації концепції сталого розвитку, дослідження можливості країни конкурувати на світовому ринку є досить важливою проблемою. На сьогодні існує безліч методів оцінки та вимірювання рівня конкурентоспроможності, а критерії, за якими оцінюють здатність країни до конкуренції, налічують більше 100 позицій. Тому важливим є вивчення проблеми специфіки вимірювання індексу глобальної конкуренції, а також вирішення проблем антикризового управління в умовах глобальних економічних криз. За основу дослідження було обрано країни Європи, дослідивши які вдасться виокремити ключові стратегії розвитку кожної з країн. До того ж, це дослідження є корисним і з точки зору пошуку ефективних методів виходу із кризи для української економіки.

Мета роботи полягає у розробці теоретико-методичних підходів та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо соціально-економічного розвитку країн Європи в контексті підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення наступних завдань дослідження:

- проаналізувати підходи до визначення конкурентоспроможності країн;
- охарактеризувати фактори, що впливають на конкурентоспроможність країни;
- розглянути методи оцінки конкурентоспроможності країн;
- проаналізувати рівень конкурентоспроможності країн Західної Європи;
- дослідити особливості вміння конкурувати на світовому ринку країн Східної Європи;
- проаналізувати показники рівня конкурентоспроможності країн Північної та Південної Європи;
- проаналізувати напрями підвищення конкурентоспроможності країн Європи;
- запропонувати шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності в умовах глобальних економічних криз.

Об’єктом дослідження є процес соціально-економічного розвитку країн Європи.

Предметом дослідження сукупність теоретико-методичних і прикладних засад формування конкурентоспроможності країн Європи.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Узагальнені результати, наведені у кваліфікаційній роботі, можуть бути використані в освітньому процесі при вивченні проблеми конкурентоспроможності країн, для подальших наукових розробок із питання формування стратегії конкурентоспроможності країн.

Серед **методів дослідження**, які застосовувались при підготовці кваліфікаційної роботи, можна виділити наступні: аналітико-синтетичної обробки інформації (використано при дослідженні підходів до визначення конкурентоспроможності країн), узагальнення (за допомогою цього методу розкрито методи оцінки конкурентоспроможності країн), систематизація

(даний метод дозволив сформулювати уявлення про рівень конкурентоспроможності у країнах Європи).

Апробація результатів дослідження. Результати кваліфікаційної бакалаврської роботи апробовано на XXIV Всеукраїнській науковій конференції студентів та молодих вчених «Проблеми розвитку соціально – економічних систем в національній та глобальній економіці», що відбулася 18 квітня 2024 року у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса.

Структура кваліфікаційної (бакалаврської) роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить – 54 сторінки, список використаних джерел нараховує – 57 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ТА ЇЇ РОЛЬ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

1.1 Підходи до визначення конкурентоспроможності країн

На початку ХХІ століття розвиток світової економіки ґрунтується на глобальному та транснаціональному розподілі праці, інтернаціоналізації виробництва та обігу товарів. Одним із ключових аспектів сучасного етапу є процес глобалізації, що супроводжується лібералізацією зовнішньоекономічних зв'язків та зростанням міжнародної конкуренції. Це призводить до загострення суперечок між країнами та використання ними протекціоністських заходів. В таких умовах національні економіки все більше звертають увагу на питання рівноправного входження до світової економіки шляхом оптимального використання переваг світового та міжнародного розподілу праці [3, с. 105].

Конкуренція, як економічна категорія, відображає змагання між виробниками за оптимальні умови виробництва і збуту товарів і послуг з метою досягнення найбільших прибутків. Цей процес виступає як регулятор темпів та обсягів виробництва, стимулюючи виробників впроваджувати науково-технічні інновації, підвищувати продуктивність праці, вдосконалювати технології та організацію праці.

Учені-економісти розрізняють два поняття, а саме конкурентоспроможність та конкурентоздатність, в контексті господарського середовища. Обидва терміни характеризують ефективність функціонування економічних суб'єктів. Однак, з лінгвістичної точки зору, можна відрізнити їх. Обидва терміни виходять із слова «конкуренція», яке в перекладі з латинської означає «змагання, суперництво, боротьба» [11, с. 131].

Конкурентоспроможність представляє собою складний та динамічний об'єкт, що характеризує економічну якість та порівнюється відносно інших об'єктів у сфері конкурентоспроможності. Вона надає характеристики

певному об'єкту протягом обмеженого періоду, властивості якого швидко змінюються відповідно до коливань характеристик самого об'єкта конкурентоспроможності та умов його оцінювання в даному середовищі. Ця неоднозначність та урахування багатьох чинників у концепції конкурентоспроможності породили та підтримують наукові дебати щодо її визначення та методів розрахунку [6].

Міжнародна конкурентоспроможність є ключовим фактором у зростанні економіки країни, особливо з урахуванням активізації процесів глобалізації світового ринку. Сучасні нестабільні умови господарювання та міжнародних відносин, а також високий рівень невизначеності у розвитку глобальної економіки, роблять актуальним питання забезпечення конкурентоспроможності країн для адаптації до вимог світового ринку з урахуванням національних інтересів.

Особливого значення набуває проблема забезпечення збалансованого розвитку країн у контексті активних інноваційних змін Індустрії 4.0. Ці зміни сприяють підвищенню економічної ефективності суспільного виробництва, викликаючи технологічні та соціальні трансформації у суспільстві [31, с. 23].

У своєму дослідженні Т. Шентез вказує, що економічна конкуренція між країнами є широким терміном, що охоплює різноманітні аспекти. Вона включає конкуренцію за технологічні можливості виробництва, гнучке пристосування до змін у міжнародному середовищі, здобуття провідного становища у світовій економіці або досягнення рівня розвинених країн. У зв'язку з цим автор виділяє наступні види конкуренції:

- Конкуренція у розвитку галузей у межах національної економіки;
- Конкуренція за зовнішні ресурси розвитку, що проявляється у привабленні іноземних прямих інвестицій (ПІІ), залученні іноземних позик, а також припливі висококваліфікованої робочої сили з-за кордону;
- Конкуренція у залученні транснаціональних компаній до власної економіки [28, с. 27].

М. Петченко та Т. Литовченко, погоджуючись із думкою Т. Шентеза, у свою чергу стверджують, що рівень конкурентоспроможності країни в сучасних умовах можна досягти такими рушіями:

- підвищення рівня освіти, професійного навчання;
- сприяння науковим розробкам та дослідженням, інноваційній діяльності;
- потужна система охорони здоров'я;
- зростання частки високотехнологічної продукції у внутрішньому виробництві та в експорті;
- диверсифікація промислового виробництва;
- розвиток міжнародної співпраці, кооперації та інтеграції;
- досягнення фінансової стійкості країни до потрясінь та шоків [19, с. 22].

У сучасних умовах конкурентоспроможність країни визначається не тільки наявністю різноманітних ресурсів, але й ефективністю їх використання у реальному секторі економіки, активними інноваційними процесами та здатністю своєчасно генерувати та впроваджувати нововведення. Саме інновації, особливо ті, що пов'язані з високотехнологічним виробництвом, є ключовим фактором, що забезпечує високі позиції економічних суб'єктів в глобальному просторі та сприяє захисту інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Рік 2019 став важливою віхою у історії функціонування та формування Глобального індексу конкурентоспроможності 4.0 (GCI 4.0). Цей індекс оцінює здатність економік забезпечувати вищу продуктивність бізнесу і, як наслідок, більш високі темпи економічного зростання та економічного добробуту нації. Вперше концепція індексу була представлена Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ) у 1979 році, і з тих пір індекс регулярно оновлюється та вдосконалюється.

Основними складовими Глобального індексу конкурентоспроможності є ефективність ринку, інновації, макроекономічна стабільність, технологічна

готовність та інші показники. Оновлення і вдосконалення індексу відбувається за участю фахівців, науковців, експертів з академічних кіл, міжнародних організацій, аналітичних центрів, центральних банків і урядів. Мета цього процесу – вчасно реагувати на глобальні виклики та створити механізми для зниження ризику нових фінансових криз та управління соціально-економічними наслідками інновацій [1, с. 86].

У своєму дослідженні О. Заяць вказує на відсутність єдиного підходу до оцінки конкурентоспроможності національних економік. Вона стверджує, що кожен рік приносить нові методики, які ускладнюють порівняння рівня розвитку країн. Натомість О. Заяць пропонує класифікувати підходи до оцінки конкурентоспроможності на національні, спеціалізовані, регіональні та глобальні [10, с. 20].

Можна зробити висновок, що конкурентоспроможність – це здатність країни ефективно конкурувати на ринку, забезпечуючи високий рівень продуктивності, інноваційності, якості продуктів та послуг, а також спроможність пристосовуватися до мінливих умов і викликів. В сучасних умовах не існує єдиного підходу до визначення конкурентоспроможності через складний характер ринкових відносин та глобалізаційний вплив. Дослідники у своїх працях враховують різні підходи до визначення конкурентоспроможності, що відображає комплексність цього показника.

1.2 Фактори, що впливають на конкурентоспроможність країн

Конкурентоспроможність країн є однією з ключових складових сучасної економічної діяльності, яка визначає їхню здатність ефективно конкурувати на міжнародному ринку та забезпечувати стійке економічне зростання.

Конкурентоспроможність національної економіки є складним концептом, який базується на внутрішніх і зовнішніх факторах. Зміни у глобальному конкурентному середовищі, як-от глобалізація, впливають на фірми та держави, тож необхідно пошукати ефективні шляхи для підтримки та

розвитку конкурентоспроможності національних економік. Такий підхід передбачає розгляд конкурентоспроможності національної економіки як характеристики її виробників на світовому ринку.

Конкурентоспроможність в широкому розумінні розглядається як здатність господарства забезпечувати баланс у своїх зовнішніх відносинах і уникати обмежень, що виникають у зовнішньоекономічній сфері. Важливо розуміти, що предметом конкуренції є не сам продукт, а життєздатність господарства, що краще відображає сутність конкурентоспроможності на рівні національної економіки [2, с. 336].

Динаміка, непередбачуваність і хаос у сучасному світі призводять до радикальних змін у системі конкурентних переваг. Інноваційність, ступінь залучення досягнень науково-технічного прогресу та людський потенціал виходять на передній план як вирішальні чинники забезпечення високих конкурентних позицій країни.

Інноваційний фактор є найновішим і водночас найважливішим аспектом конкурентоспроможності на сьогоднішній день. Це обумовлено тим, що інновації забезпечують набагато більший рівень віддачі, ніж просте залучення додаткових ресурсів [22, с. 57]. Підсилити відповідний ефект можуть сучасні технології. Новітні досягнення в цій сфері демонструють, що ключем до національної конкурентоспроможності є прогресивна технологічна база. Вона сприяє трансформації виробничого процесу для отримання якіснішого і привабливішого продукту [12, с. 39].

Аналізуючи питання впливу інновацій на конкурентоспроможність, їх взаємозв'язок слід оцінювати з двох важливих позицій – підвищення якості продукту чи послуги та явного зниження витрат, що дозволяє отримувати продукцію кращої якості при набагато нижчій ціні. Однак інновація не обов'язково повинна охоплювати ці два аспекти одночасно. У ситуації, коли якість продукції або послуг покращується паралельно зі збільшенням витрат, такий вплив є більш помітним, ніж зростання ціни. Причина цього криється в тому, що потенційний клієнт отримує більш якісний продукт за невелику суму.

Також додаткова плата, завдяки кращим функціональним властивостям товару, стає більш вигідним рішенням. Підвищуючи конкурентоспроможність товарного асортименту, пропозиція інноваційного продукту є незрівнянно більш вигідною і має перспективу в часі [16, с. 71].

Ю. Полякова узагальнює засади взаємообумовленості інноваційного розвитку та КСП, формує методологічні основи стратегічного програмування розвитку регіонів, включаючи використання інноваційного чинника посилення конкурентних переваг, аналізує відмінності стратегій інноваційного розвитку країн ЄС і України, пропонує організаційно-економічні інструменти інтеграції України та ЄС в інноваційній сфері тощо [20, с. 265].

Н. Скоробогатова систематизує фактори, які впливають на міжнародну конкурентоспроможність (КСП) країн на рівнях макро- та мікроекономіки. Вона визначає, що країни, що стають інноваційними лідерами за допомогою інструментів Індустрії 4.0, таких як управління життєвим циклом товару, Інтернет речей, кіберфізичні системи, обробка великих даних, розумне підприємство та місто, хмарні обчислення, адитивне виробництво, ефективніше використовують свої конкурентні переваги за рахунок підвищення конкурентоспроможності товарів та підприємств [21, с. 25].

Н. Ліба та К. Пугачевська наголошують на важливості кластерів як вирішального фактора у формуванні конкурентоспроможності економіки. Кластери, що об'єднують взаємопов'язані підприємства, некомерційні організації, наукові центри та навчальні заклади за територіальним принципом, відіграють ключову роль у підвищенні конкурентоспроможності економіки. Вони дозволяють сформувати критичну масу, що надає рис унікальності на різних рівнях (національному, міжнародному) та підвищує ефективність конкурентної боротьби. Функціонування кластерів приносить ряд переваг для економіки, включаючи посилення процесів спеціалізації та поділу праці, взаємодію між покупцями та продавцями, співпрацю учасників кластерів щодо обміну інформацією, підвищення інноваційності, ефективне

використання ресурсів, зменшення рівня безробіття та зниження вартості продукції та послуг.

Також важливою є інноваційна діяльність, яка забезпечує стійкі конкурентні переваги. Процеси розробки, впровадження та реалізації інновацій відображають рівень взаємодії між організаціями наукової та виробничої сфер. Інноваційність економіки також відображається у функціонуванні інноваційних структур: технопарки, технополіси та бізнес-інкубатори, які сприяють формуванню та впровадженню результатів інноваційної діяльності на ринок. Розвиток інноваційної діяльності часто пов'язаний з процесами кластеризації.

Кластери, об'єднуючи інтереси науки та виробництва, сприяють підвищенню ефективності їх функціонування. Під певними умовами чинники конкурентоспроможності можуть перетворитись на конкурентні переваги економіки. Основною умовою для такого процесу є використання цього чинника для формування конкурентоспроможної економіки [14, с. 3].

Фактори, що впливають на конкурентоспроможність країни, запропоновані І. Севрук та А. Тропиніною, можна представити на рис. 1.1.

Рисунок 1.1 – Фактори, що впливають на конкурентоспроможність країни

Джерело: [58]

Можна підсумувати, що вчені виявили безліч факторів, які впливають на конкурентоспроможність країн, проте основну увагу зосереджують на інноваційності розвитку держави. У сучасних умовах інновації визнаються ефективним інструментом досягнення можливості конкурувати на світовому ринку. Інновації дозволяють країнам розвивати та впроваджувати нові технології, підвищувати продуктивність, покращувати якість товарів та послуг, а також створювати умови для сталого економічного зростання. Тому розвиток інноваційної системи та підтримка наукових досліджень і розвитку нових технологій стають важливими пріоритетами для країн, що прагнуть зайняти конкурентні позиції на глобальному ринку.

1.3 Методи оцінки конкурентоспроможності країн

Міжнародна конкурентоспроможність є інтегруючим поняттям, об'єднуючим весь комплекс ключових питань, пов'язаних зі стійким зростанням національного добробуту і рівня життя населення. Питання міжнародної конкурентоспроможності стають найбільш актуальними в періоди серйозних трансформацій структури і коливань динаміки міжнародної конкуренції, коли відбуваються істотні зміни відносних позицій країн на світовому ринку і постає завдання обґрунтувати причини відставання чи лідерства деяких з них, виявити закономірності розвитку національних економік, а також спрогнозувати можливі зміни [18, с.138].

Як вже зазначалось вище, існує безліч підходів до тлумачення терміну «конкурентоспроможність країни». Так само дослідники виділяють безліч факторів та чинників, які так чи інакше можуть впливати на рівень конкурентності країни на світовому ринку. Ми пропонуємо взяти до уваги концепцію Щорічника міжнародної конкурентоспроможності, запропоновану Інститутом менеджменту і розвитку у 1996 році.

Щорічник світової конкурентоспроможності IMD (WCY), започаткований у 1989 році, є важливим щорічним звітом та глобальним

барометром конкурентоспроможності країн. Він надає аналіз та порівняльні дані на основі об'єктивних статистичних даних та опитувань, що базуються на обширних дослідженнях. Щорічник оцінює країни з точки зору їх здатності до довгострокового створення цінності та керування своїми можливостями. Важливо підкреслити, що конкурентоспроможність економіки не обмежується лише ВВП та продуктивністю, оскільки вона також включає політичні, соціальні та культурні аспекти. Тому важливо, щоб уряди створювали збалансоване середовище, що сприяє розвитку підприємництва та створенню стійкої вартості.

Основоположним рейтингом у світовому просторі виступає Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), який являє собою глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності за версією Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum) [15, с. 28].

Світовий рейтинг конкурентоспроможності IMD акцентує увагу на довгострокових тенденціях, визначаючи, що країни, що очолюють список, мають унікальний підхід до досягнення конкурентоспроможності. Щорічник охоплює 64 економіки та базується на 336 критеріях конкурентоспроможності, обрані з використанням економічної літератури та різних джерел, таких як міжнародні, національні та регіональні дані, а також відгуки від ділових кіл, державних установ і науковців. Ці критерії регулярно оновлюються, відповідаючи новим тенденціям у світовій економіці [47].

На нашу думку, ця група факторів є найбільш повною та дає змогу оцінити рівень розвитку конкретної країни у різних сферах діяльності.

Так, відповідно до цієї концепції можна виокремити такі фактори (застосовувались у 2023 році):

1. Економічні показники, за якими оцінено рівень внутрішнього господарства, міжнародної торгівлі, міжнародних інвестицій, особливості працевлаштування та ціни;

2. Ефективність уряду, що включає аналіз державної фінансової системи, податкової політики, законодавства про підприємництво та соціальної політики;

3. Ефективність бізнесу – показник, який досліджують за критеріями продуктивності та ефективності ринку праці та фінансової системи, а також за особливостями управлінської діяльності та корпоративних цінностей, що лежать в основі управління бізнесом;

4. Показник інфраструктури, що містить в собі критерії оцінки базової, технологічної, наукової, освітньої та сфери охорони здоров'я;

5. Завершальним показником є загальний критерій, що є свого роду підсумовуючим для всіх попередніх показників [25].

Проте важливо підкреслити, що це не єдині критерії, за якими оцінюють рівень конкурентоспроможності країни. Ще одним методом є розрахунок індексу глобальної конкурентоспроможності.

Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) представляє собою широкомасштабне дослідження, що включає в себе рейтинг країн світу за їхньою економічною конкурентоспроможністю. Цей індекс розраховується за методологією Всесвітнього економічного форуму і базується на поєднанні загальнодоступних статистичних даних та результатів глобального опитування керівників компаній. Це щорічне дослідження, яке розпочалося у 2004 році, проводиться Всесвітнім економічним форумом спільно з мережею партнерських організацій – провідних дослідницьких інститутів та організацій у країнах. Індекс глобальної конкурентоспроможності надає найповніший комплекс показників конкурентоспроможності різних країн світу [23, с. 8].

Індекс заснований на комбінації загальнодоступних статистичних даних і результатів глобального опитування керівників компаній. Його формують 113 змінних, об'єднаних у 12 контрольних показників, що визначають національну КСП: 1) Institutions (інституції); 2) Infrastructure (інфраструктура); 3) ICT adoption (адаптування інформаційнокомунікаційних технологій); 4)

Macroeconomic stability (макроекономічна стабільність); 5) Health (здоров'я); 6) Skills (навички); 7) Product market (ринок товарів); 8) Labour market (ринок праці); 9) Financial system (фінансова система); 10) Market size (розмір ринку); 11) Business dynamism (бізнес-динаміка); 12) Innovation capability (здатність до інновацій) [5, с. 90].

О. Денисов, аналізуючи необхідність постійної модернізації Індексу глобальної конкурентоспроможності, справедливо зазначає, що врахування довгострокових факторів конкурентоспроможності та застосування концепцій оновленого бачення конкурентних елементів Глобального індексу конкурентоспроможності, особливо в складових, що зазнали в процесі модернізації значних змін, таких як індекси переймання технологій, розміру ринку, екосистеми ідей, провадження ідей, дало змогу актуалізувати методiku та зміст субіндексів Глобального індексу конкурентоспроможності, посилило його відповідність сучасним тенденціям техніко-технологічного, економічного, суспільного розвитку, що забезпечує державам, політикам, сфері бізнесу та громадському суспільству отримання більш якісної оцінки економічних показників конкурентоспроможності та розвитку країн.

Показники глобального індексу конкурентоспроможності мають широку сферу практичного застосування в державному управлінні, державному регулюванні як окреслені вектори впровадження необхідних змін та вдосконалення державної економічної політики, а також у міжнародній торгівлі, налагодженні міжнародних зв'язків та бізнес-середовищі під час прийняття рішень щодо розширення бізнесу, здійснення інвестування, виходу на нові ринки збуту, укладання угод і контрактів як для оцінювання економічного, політичного стану країни та перспектив розвитку, так і для визначення ефективності майбутніх інвестицій в конкретні сфери економіки країни. Показники оновленого модернізованого Глобального індексу конкурентоспроможності та їх розрахунки мають безпосереднє практичне використання у здійсненні комплексної діагностики, оцінюванні стану та рівня економічної безпеки держави та конкретних сфер її функціонування,

оскільки дають можливість отримання та використання об'єктивних експертних даних та показників для здійснення якісного оцінювання факторів та процесів, що не можуть бути оцінені розрахунками кількісних макроекономічних показників, що значно розширює, доповнює та забезпечує комплексність методики розрахунку рівня економічної безпеки держави, а отримані в результаті такого аналізу дані використовуються для внесення змін в концепцію та стратегію забезпечення економічної безпеки держави, спрямовані на реалізацію комплексу дій щодо зростання рівня економічної безпеки держави в контексті сучасних макроекономічних змін та глобальних викликів в реаліях сучасного світового економічного розвитку [7, с. 9].

Серед методів оцінки конкурентоспроможності можна виокремити і такий метод, як оцінка сталого розвитку.

Оцінка сталого розвитку базується на трьох складових, а саме екологічному розвитку, соціально інституційному розвитку та економічному розвитку. Для обрахунку кожної зі складових можна скористатися відповідними індексними показниками: індексом екологічного виміру сталого розвитку l_{ec} , індексом соціально-інституційного виміру l_s та індексом економічного виміру l_e . Сталий розвиток можливий лише у випадку збалансованого розвитку за кожним з трьох зазначених напрямків без надання переваги будь-якому з них. Загальний рівень сталого розвитку можна розраховувати у вигляді інтегрованого показника якості життя людей:

$$C_{ql} = \sqrt{l_{ec}^2 + l_s^2 + l_e^2} \quad (1.1)$$

де C_{ql} – евклідова норма радіус вектора якості життя людей.

За те, наскільки збалансовані три напрямки розвитку, відповідає показник ступеня гармонізації:

$$G = 1 - a \quad (1.2)$$

де α – кут відхилення радіус вектора C_{ql} від ідеального вектора з координатами $(1; 1; 1)$ у координатному просторі $(l_{ec}^2; l_s^2; l_c^2)$.

У результаті аналізу означених методів оцінки конкурентоспроможності країн можна зробити висновок, що індекс глобальної конкурентоспроможності, оцінка сталого розвитку та рейтинг конкурентоспроможності від WCU відображають найбільш повні та всебічні аспекти конкурентоспроможності. Ці методи враховують різноманітні показники, що дозволяє здійснити комплексну оцінку конкурентоспроможності країни. Ці методи використовуються міжнародними організаціями та експертами для порівняння конкурентоспроможності країн та визначення їхніх переваг та слабких сторін. Завдяки цим методам можна здійснювати порівняльний аналіз, виявляти ключові аспекти, які впливають на конкурентоспроможність, та розробляти стратегії для поліпшення показників конкурентоспроможності країни.

У результаті аналізу методів оцінки конкурентоспроможності країн виявлено, що індекс глобальної конкурентоспроможності, оцінка сталого розвитку та рейтинг конкурентоспроможності від WCU є найбільш повними та всебічними засобами для визначення даного показника. Ці методи враховують широкий спектр факторів, що дозволяє провести комплексну оцінку конкурентоспроможності країни. Використання цих методів міжнародними організаціями та експертами дозволяє здійснювати порівняльний аналіз між країнами, визначати їхні переваги та слабкі сторони, що є важливим для розробки стратегій оптимізації конкурентоспроможності та для визначення того, які сфери необхідно вдосконалити для досягнення високих результатів на світовій економічній арені.

Висновки до розділу 1

Конкурентоспроможність означає здатність країни до ефективної конкуренції на міжнародних ринках, підтримуючи високу продуктивність,

інноваційність, та якість своїх товарів і послуг. Також важливою є здатність адаптуватися до змін та викликів сучасності. В умовах глобалізації та складності ринкових відносин, немає єдиної методології для вимірювання конкурентоспроможності, тому науковці розглядають різні підходи, відображаючи комплексний характер цього поняття.

Дослідження демонструють, що на конкурентоспроможність країн впливає багато факторів, проте ключову роль відіграє інноваційність державного розвитку. В умовах глобалізації, інновації є потужним інструментом, який дозволяє країнам ефективно конкурувати на міжнародних ринках. Завдяки інноваціям країни можуть розробляти нові технології, підвищувати продуктивність та поліпшувати якість товарів і послуг, тим самим забезпечуючи умови для сталого економічного росту.

Аналіз методів оцінки конкурентоспроможності країн показав, що індекс глобальної конкурентоспроможності, оцінка сталого розвитку та рейтинг конкурентоспроможності від World Competitiveness Yearbook (WCY) є найбільш ефективними і всебічними інструментами для оцінки цього показника. Ці методи охоплюють широкий спектр факторів, що дозволяє здійснити глибокий аналіз конкурентоспроможності країни.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ЄВРОПИ

2.1 Аналіз конкурентоспроможності країн Західної Європи

Досягнення значного рівня конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку слід розглядати як результат ефективного формування та використання національних конкурентних переваг. Визначення статусу конкурентоспроможності країни можливо за допомогою міжнародного рейтингу.

Індекс глобальної КСП (GCI) ВЕФ базується на 12 групах із понад 100 показників. Остання версія – GCI 4.0 – включає такі показники як: 1. Сприятливе середовище (інституції; інфраструктура; прийняття ІКТ; макроекономічна стабільність); 2. Людський капітал (здоров'я; навички); 3. Ринки (товарний ринок; ринок праці; фінансова система; розмір ринку); 4. Інноваційна екосистема (динамічність бізнесу; інноваційні можливості). За підсумками Глобального рейтингу КСП ВЕФ в 2019 р., зі 141 країни половина з двадцяти найбільш конкурентоспроможних знаходяться в Європі (з країн ЄС: Нідерланди – 4 місце, Німеччина – 7, Швеція – 8, Данія – 10, Фінляндія – 11, Франція – 15, Люксембург – 18). При цьому, Нідерланди, Німеччина та Швеція вже 5 років поспіль входять у десятку рейтингу [48].

Конкурентоспроможність країн за ВВП у країнах Західної Європи у 2022 році згідно із даними Світового банку продемонстрували такі показники [49] (таб. 2.1).

Результати опитування Gallup World Poll [50], які в результаті презентували рейтинг країн за рівнем щастя населення (що оцінювався за 6 факторами) мав такі результати для країн Західної Європи (табл. 2.2).

Варто зауважити, що бали базуються на власних оцінках свого життя людьми, зокрема, на їхніх відповідях на питання оцінки життя за допомогою драбини Cantril.

Таблиця 2.1 – Конкурентоспроможність країн Західної Європи у 2022 році за величиною ВВП

Позиція в рейтингу	Країна	ВВП, млрд доларів США	Темп приросту ВВП	Населення, млн осіб
7	Франція	2 782 910 000 000	2,56%	64,626,628
25	Бельгія	578 604 000 000	3,25%	11 655 930
18	Нідерланди	991 115 000 000	4,48%	17 564 014
69	Люксембург	82 274 812 251	1,55%	647 599
4	Німеччина	4 072 190 000 000	1,79%	83,369,843
32	Австрія	471 400 000 000	5,00%	8,939,617
20	Швейцарія	807 706 000 000	2,06%	8,740,472

Джерело: сформовано автором за даними [49]

Як бачимо, лідируючі позиції у звіті за останні роки займають саме країни Західної Європи, що свідчить про високий рівень розвитку економіки у означених державах.

Таблиця 2.2 – Рейтинг країн за рівнем щастя населення у 2024 році.

Позиція в рейтингу у	Країна	Сприйняття корупції	Щедрість	Свобода вибору	Тривалість життя	Соціальна підтримка	ВВП на душу населення
27	Франція	0,281	0,112	0,650	0,727	1,348	1,818
16	Бельгія	0,311	0,170	0,729	0,690	1,440	1,868
6	Нідерланди	0,372	0,247	0,725	0,706	1,462	1,901
8	Люксембург	0,432	0,141	0,801	0,708	1,355	2,141
24	Німеччина	0,368	0,174	0,700	0,702	1,390	1,871
14	Австрія	0,305	0,214	0,703	0,696	1,336	1,885
9	Швейцарія	0,498	0,173	0,759	0,747	1,425	1,970

Джерело: сформовано автором за даними [50]

Наочно рівень конкурентоспроможності відображується глобальним індексом конкурентоспроможності за 2020-2024 рр. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності за останні 5 років (2019-2023)

Країна	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6
Франція	31	32	29	28	33
Бельгія	27	25	24	21	13
Нідерланди	6	4	4	6	5
Люксембург	12	15	12	13	20
Німеччина	17	17	15	15	22
Австрія	19	16	19	20	24
Швейцарія	4	3	1	2	3

Джерело: сформовано автором за даними [47]

Як видно з таблиці, трійку лідерів у цьому рейтингу займають Швейцарія (3 місце у рейтингу 2023 р.), Нідерланди (5 місце) та Бельгія (13 місце). Проаналізуємо економічні показники цих країн більш детально.

У 2023 році експорт товарів і послуг із США до Швейцарії становив 82,2 мільярда доларів, що на 11,4% менше, ніж у 2022 році, а імпорт зі Швейцарії становив 81,5 мільярда доларів, що на 13,0% менше, ніж у 2022 році. У результаті активне сальдо торгівлі зі Швейцарією зросло до 758,0 мільйонів доларів (табл. 2.2).

Таблиця 2.4 – Динаміка обсягу експорту, імпорту та балансу Швейцарії за 2019-2023 рр.

	2019	2020	2021	2022	2023
Експорт	63 895	59,762	72,736	92,832	82,214
Імпорт	69,791	98,956	92,549	93,582	81,456
Баланс	-5 896	-39 194	-19 813	-750	758

Джерело: сформовано автором за даними [46]

У 2023 році експорт до Швейцарії становив 2,7% від загального експорту США, а імпорт зі Швейцарії – 2,1% від загального імпорту США. Експорт очолювали інші бізнес-послуги, на які припадало 30,8% експорту США до Швейцарії, а імпорт очолював споживчі товари, за винятком продуктів харчування та автомобілів, на які припадало 31,2% імпорту США зі Швейцарії (рис. 2.1).

У 2022 році позиція прямих інвестицій США в Швейцарію (назовні) становила 212,2 мільярда доларів США, що на 3,7% менше, ніж у 2021 році. Позиція прямих інвестицій зі Швейцарії в Сполучені Штати (всередину) становила 307,2 мільярда доларів США, що на 2,3% більше, ніж у 2021 році [46].

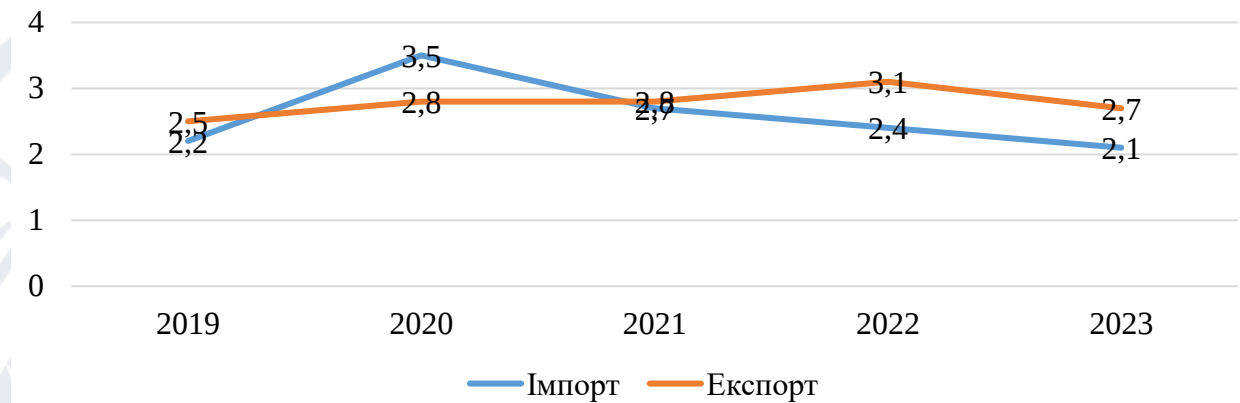

Рисунок 2.1 – Частка загального експорту та загального імпорту Швейцарії (2019-2023 рр.), %

Джерело: сформовано автором за даними [46]

У 2023 році експорт товарів і послуг із США до Нідерландів становив 110,9 мільярда доларів, що на 9,7% більше, ніж у 2022 році, а імпорт із Нідерландів становив 54,1 мільярда доларів, що на 9% більше, ніж у 2022 році. У результаті активне сальдо торгівлі з Нідерландами зросло до 56,8 мільярда доларів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Динаміка обсягу експорту, імпорту та балансу Нідерландів за 2019-2023 рр.

	2019	2020	2021	2022	2023
Експорт	72,339	65,796	76,641	101,170	110 945
Імпорт	44,617	38,629	47,643	49,651	54,133
Баланс	27,722	27,167	28 998	51,519	56,812

Джерело: сформовано автором за даними [44]

У 2023 році експорт до Нідерландів становив 3,6% від загального експорту США, а імпорт із Нідерландів – 1,4% від загального імпорту США.

Експорт очолювали промислові товари та матеріали, на які припадало 36% експорту США до Нідерландів, а імпорту очолював споживчі товари, крім продуктів харчування та автомобілів, на які припадало 22,3% імпорту США з Нідерландів (рис. 2.1).

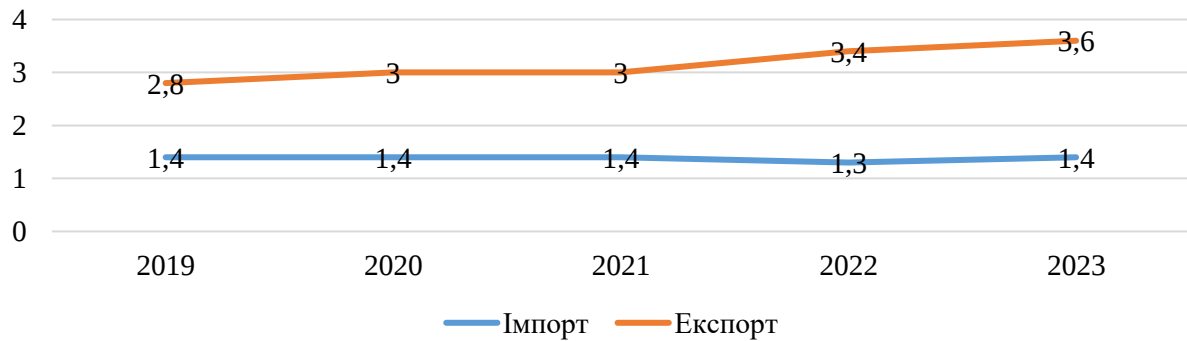

Рисунок 2.1 – Частка загального імпорту та загального експорту Нідерландів (2019-2023 рр.), %

Джерело: сформовано автором за даними [44]

У 2022 році пряма інвестиція США в Нідерланди (назовні) становила 944,6 мільярда доларів США, що на 11,0% більше, ніж у 2021 році. Пряма інвестиція з Нідерландів у Сполучені Штати (всередину) становила 617,1 мільярда доларів США, що на 2,3% більше, ніж у 2021 році [44].

У 2023 році експорт товарів і послуг із США до Бельгії становив 44,9 мільярда доларів, що на 8,9% більше, ніж у 2022 році, а імпорту із Бельгії становив 29,0 мільярда доларів, що на 10,1% менше, ніж у 2022 році. У результаті активне сальдо торгівлі з Бельгією зросло до 15,9 мільярда доларів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Динаміка обсягу експорту, імпорту та балансу Бельгії за 2019-2023 рр.

	2019	2020	2021	2022	2023
Експорт	40,326	33,243	37,766	41,196	44 855
Імпорт	24 632	25 160	26,269	32,231	28 977
Баланс	15 694	8,084	11 497	8,964	15 878

Джерело: сформовано автором за даними [30]

У 2023 році експорт до Бельгії становив 1,5% від загального експорту США, а імпорт із Бельгії – 0,8% від загального імпорту США. Експорт очолювали промислові товари та матеріали, на які припадало 31,8% експорту США до Бельгії, а імпорт очолював споживчі товари, за винятком продуктів харчування та автомобілів, на які припадало 34,6% імпорту США з Бельгії (рис. 2.2).

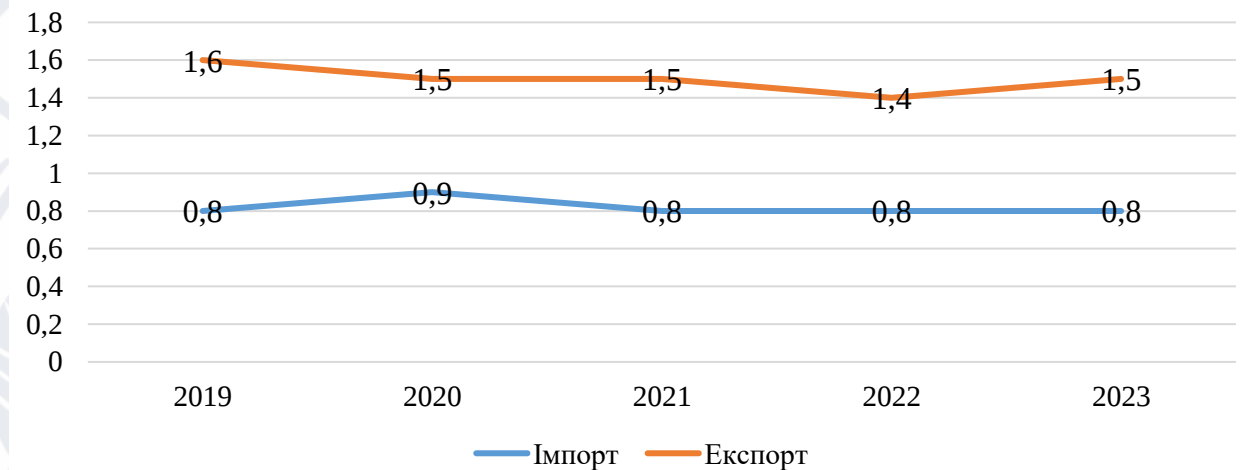

Рисунок 2.2 – Частка загального імпорту та загального експорту Бельгії (2019-2023 рр.), %

Джерело: сформовано автором за даними [30]

У 2022 році позиція прямих інвестицій США в Бельгії (назовні) становила 61,5 мільярда доларів США, що на 4,8% менше, ніж у 2021 році. Позиція прямих інвестицій з Бельгії в Сполучені Штати (назовні) становила 71,3 мільярда доларів США, що на 6,3% більше, ніж у 2021 році [30].

Аналіз конкурентоспроможності країн Західної Європи за останні п'ять років підтверджує досить позитивну тенденцію до зростання їх економіки, що свідчить про високий рівень інноваційності та зростання в цих державах. Заходи, спрямовані на модернізацію інфраструктури, розвиток освіти та підтримку підприємництва допомогли країнам Західної Європи у зміцненні їхньої конкурентоспроможності на світовому ринку.

2.2 Аналіз конкурентоспроможності країн Східної Європи

Реформи, що відбувалися в країнах Східної Європи з кінця 1980-х і на початку 1990-х років, стали одними з найбільш вражаючих політичних, соціальних і економічних змін в Європі та за її межами. Економічні реформи, які були впроваджені в більшості країн, мали форму програм, що визначалися Вашингтонським консенсусом і передбачали застосування неоліберальної політики. Протягом періоду з 1991 по 2019 рік відбувався систематичний прогрес у трансформації в більшості країн Східної Європи.

У багатьох випадках нові системи політичної влади впроваджували реформи та лібералізацію значно швидше. У країнах, де не відбулося змін у політичному керівництві, застосовувалися менш радикальні економічні варіанти, і, отже, там спостерігався менший прогрес у лібералізації економіки.

У перші роки трансформації економічні реформи були швидко впроваджені країнами Вишеградської групи, зокрема, Чехією, Словаччиною, Польщею та Угорщиною. Також помітний розвиток економіки спостерігався у Словенії та Хорватії. Економічні реформи, що проводилися у цих країнах, передбачали перш за все економічне співробітництво та інтеграцію з країнами Західної Європи. Таким чином, у різних країнах цього регіону процес перетворення економічних систем відбувався по-різному [4].

Показники рівня ВВП у країнах Східної Європи у 2022 році згідно із даними Світового банку [49] подано у табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Показники рівня ВВП у країнах Східної Європи у 2022 році (за даними звіту Світового банку)

Позиція в рейтингу	Країна	ВВП, млрд доларів США	Темп приросту ВВП	Населення, млн осіб (2022)
44	Румунія	301 262 000 000	4,79%	19, 659 267
68	Болгарія	89 040 398 406	3,36%	6,781,953
57	Угорщина	178 789 000 000	4,58%	9,967,308
46	Чехія	290 924 000 000	2,46%	10, 493 986
61	Словаччина	115 469 000 000	1,67%	5,643,453
21	Польща	688 177 000 000	4,87%	39,857,145

Джерело: сформовано автором за даними [49]

Результати опитування Gallup World Poll [50], які презентували рейтинг країн за рівнем щастя населення (що оцінювався за 6 факторами) мав такі показники звітності для країн Східної Європи (таб. 2.8). Варто зауважити, що бали базуються на власних оцінках свого життя людьми, зокрема, на їхніх відповідях на питання оцінки життя за допомогою драбини Cantril.

Таблиця 2.8 – Рейтинг країн Східної Європи за рівнем щастя населення (за даними опитування Gallup World Poll 2024).

Позиція в рейтингу	Країна	Сприйняття корупції	Щедрість	Свобода вибору	Тривалість життя	Соціальна підтримка	ВВП на душу населення
32	Румунія	0,006	0,041	0,717	0,583	1,236	1,699
81	Болгарія	0,006	0,083	0,620	0,567	1,469	1,629
56	Угорщина	0,067	0,123	0,587	0,596	1,528	1,722
18	Чехія	0,068	0,177	0,787	0,638	1,511	1,783
45	Словаччина	0,058	0,096	0,566	0,638	1,540	1,706
35	Польща	0,175	0,081	0,600	0,639	1,417	1,738

Джерело: сформовано автором за даними [50]

Проаналізуємо детальніше динаміку розвитку цих країн за останні 5 років (2019-2024 рр.) (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Показники зміни індексу глобальної конкурентоспроможності за останні 5 років (2019-2023)

Країна	2019	2020	2021	2022	2023
Румунія	49	51	48	51	48
Болгарія	48	48	53	53	57
Угорщина	47	47	42	39	46
Чехія	33	33	34	26	18
Словаччина	53	57	50	49	53
Польща	38	39	47	50	43

Джерело: сформовано автором за даними [47]

Як бачимо з таблиці 2,9, трійку лідерів очолює Чехія, друге місце – Польща, третє – Угорщина. Оцінімо економічні показники вказаних держав.

У 2023 році експорт товарів і послуг із США до Чехії становив 6,1 мільярда доларів США, що на 18,5% більше, ніж у 2022 році, а імпорт із Чехії становив 9,1 мільярда доларів США, що на 1,5% більше, ніж у 2022 році. У результаті дефіцит торгового балансу з Чехією зменшився до 3,0 доларів США. мільярд (таб. 2.10).

Таблиця 2.10 – Динаміка обсягу експорту, імпорту та балансу Чеської Республіки за 2019-2023 рр.

	2019	2020	2021	2022	2023
Експорт	4,224	4,018	4684	5,148	6,099
Імпорт	7,076	6,431	7,508	8,926	9 060
Баланс	-2,853	-2412	-2824	-3778	-2960

Джерело: сформовано автором за даними [32]

У 2023 році експорт до Чехії становив 0,2% від загального експорту США, а імпорт із Чехії – 0,2% від загального імпорту США. Експорт очолював капітальні товари, крім автомобілів, на які припадало 51,7% експорту США до Чеської Республіки, а імпорт очолював капітальні товари, крім автомобілів, на які припадало 41,6% імпорту США з Чехії (рис. 2.3).

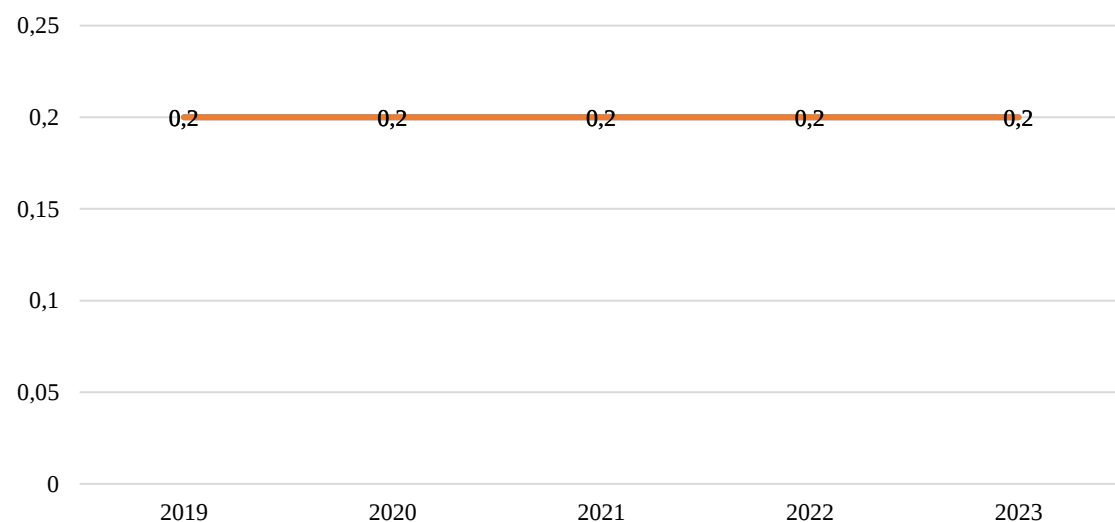

Рисунок 2.3 – Загальна частка імпорту та частка експорту Чеської Республіки (2019-2023 рр.)

Джерело: сформовано автором за даними [32]

У 2022 році позиція прямих інвестицій США в Чехію (назовні) становила 5,4 мільярда доларів США, що на 8,8% більше, ніж у 2021 році. Позиція прямих інвестицій з Чеської Республіки в Сполучені Штати (назовні) становила 777,0 мільйонів доларів США, що на 178,5% більше, ніж у 2021 році. 2021 рік [32].

У 2023 році експорт товарів і послуг із США до Польщі становив 22,8 мільярда доларів, що на 60,6% більше, ніж у 2022 році, а імпорт із Польщі становив 17,1 мільярда доларів, що на 13,4% більше, ніж у 2022 році. У результаті активне сальдо торгівлі з Польщею зросло до 5,7 мільярда доларів (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Динаміка обсягу експорту, імпорту та балансу Польщі за 2019-2023 рр.

	2019	2020	2021	2022	2023
Експорт	8,496	6,773	7,653	14,212	22 818
Імпорт	10 519	10 508	12 059	15 063	17 079
Баланс	2,023	-3735	-4406	-852	5,739

Джерело: сформовано автором за даними [40]

У 2023 році експорт до Польщі становив 0,7% від загального експорту США, а імпорт із Польщі – 0,4% від загального імпорту США. Експорт очолював немонетарне золото, яке становило 35,9% експорту США до Польщі, а імпорт очолював капітальні товари, за винятком автомобілів, на які припадало 32,9% імпорту США з Польщі (рис. 2.4).

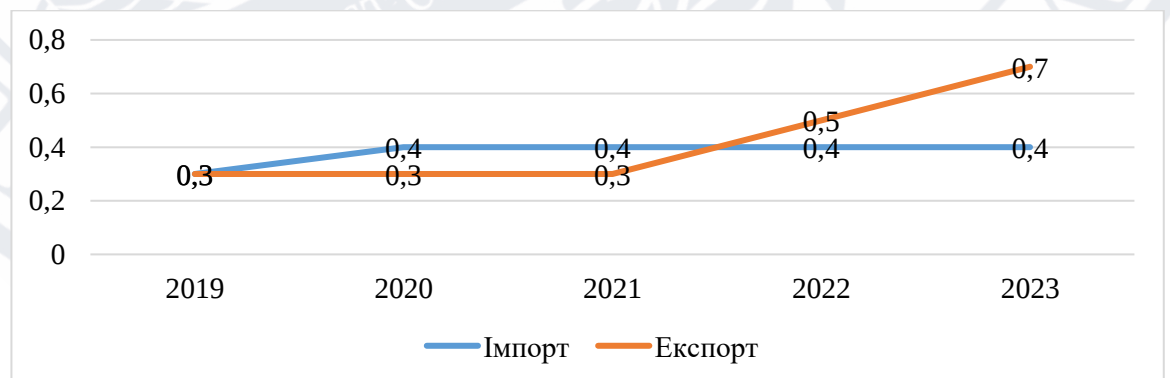

Рисунок 2.4– Частка за імпорту та експорту Польщі (2019-2023 рр.)

Джерело: сформовано автором за даними [40]

У 2022 році позиція прямих інвестицій США в Польщу (назовні) становила 12,0 мільярдів доларів, зменшившись на 3,4% порівняно з 2021 роком. Позиція прямих інвестицій з Польщі в Сполучених Штатах (назовні) становила 456,0 мільйонів доларів, що на 23,9% більше, ніж у 2021 році [40].

У 2023 році експорт товарів і послуг США до Угорщини становив 4,3 мільярда доларів, що на 10,8% більше, ніж у 2022 році, а імпорт з Угорщини становив 11,8 мільярда доларів, що на 40,2% більше, ніж у 2022 році. У результаті дефіцит торгівлі з Угорщиною зріс до 7,5 мільярда доларів (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 – Динаміка обсягу експорту, імпорту та балансу Угорщини за 2019-2023 рр.

	2019	2020	2021	2022	2023
Експорт	3,221	3,087	3,839	3,879	4,298
Імпорт	6,190	5,741	7,616	8,396	11,773
Баланс	-2 969	-2654	-3777	-4 516	-7475

Джерело: сформовано автором за даними [37]

У 2023 році експорт до Угорщини становив 0,1% від загального експорту США, а імпорт з Угорщини – 0,3% від загального імпорту США. Експорт очолював капітальні товари, крім автомобілів, на які припадало 49,2% експорту США до Угорщини, а імпорт очолював капітальні товари, крім автомобілів, на які припадало 33,9% імпорту США з Угорщини (рис. 2.5).

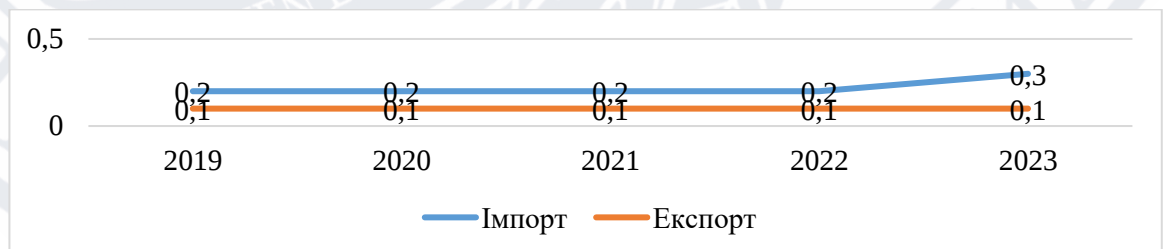

Рисунок 2.5 – Частка загального експорту та загального імпорту Угорщини (2019-2023 рр.)

Джерело: сформовано автором за даними [37]

У 2022 році позиція прямих інвестицій США в Угорщину (назовні) становила 14,4 мільярда доларів США, що на 2,2% більше, ніж у 2021 році. Позиція прямих інвестицій з Угорщини в Сполучених Штатах (назовні) становила 48,6 мільярда доларів США, що на 0,7% більше, ніж у 2021 році [37].

Аналіз конкурентоспроможності країн Східної Європи вказує на дещо нижчі показники порівняно з країнами Західної Європи, що свідчить про більш повільний темп розвитку економіки в цьому регіоні. Особливо негативна тенденція спостерігається в Україні, де війна та економічна криза значно послабили рівень зростання економіки цієї держави. Водночас інші країни Східної Європи демонструють певний прогрес у розвитку, проте для підвищення їхньої конкурентоспроможності необхідні додаткові заходи з модернізації інфраструктури, розвитку людських ресурсів та стимулювання інноваційної діяльності.

2.3 Аналіз конкурентоспроможності країн Південної та Північної Європи

До регіону Північної Європи входять п'ять незалежних держав (Данія, Ісландія, Норвегія, Швеція, Фінляндія) і дві залежні території – Фарерські острови і острів Гренландія, які належать Данії.

Регіон охоплює країни з розвинутою економікою, яким притаманна соціально-ринкова модель розвитку економіки, або «суспільство загального добробуту» чи «скандинавський соціалізм». Іноді цю модель ще називають корпоративістською. В її основі лежить високий рівень життя і висока соціальна захищеність, що характеризується такими ознаками:

- високим рівнем життя та відсутністю соціальних контрастів;
- значним рівнем оподаткування;
- перерозподілом через державний бюджет значної частки ВВП;
- низьким рівнем інфляції;

- високою соціальною захищеністю;
- забезпеченістю житлом;
- низьким рівнем безробіття;
- бережливим ставленням до природи;
- високою часткою витрат на НДДКР у ВВП.

До регіону Південної Європи входять 8 держав: Андорра, Ватикан, Греція, Іспанія, Італія, Мальта, Португалія, Сан-Марино, а також Гібралтар, що є залежною територією від Великобританії. Іноді до цього регіону відносять Південну Францію та Монако, оскільки ці території також виходять на узбережжя Середземного моря й мають з регіоном Південної Європи багато спільного. Південну Європу вважають одним із найдавніших районів розвитку людського суспільства, який поклав основи формування європейської цивілізації, тож і називають «колискою європейської цивілізації». В основному це стосується Древньої Греції (розквіт якої припав на V–IV ст. до н. е.) та Древнього Риму (розквіт – перші ст. н. е.) [9, с. 56].

Показники рівня ВВП у країнах Південної та Північної Європи у 2022 році згідно із даними Світового банку мали такі результати [49] (таб. 2.13).

Таблиця 2.13 – Показники рівня ВВП у країнах Південної та Північної Європи у 2022 році (за даними звіту Світового банку)

Позиція в рейтингу	Країна	ВВП, млрд доларів США (номінальний 2022)	Темп приросту ВВП	Населення, млн осіб (2022)
39	Данія	395 404 000 000	3,82%	5,882,261
23	Швеція	585 939 000 000	2,64%	10 549 347
47	Фінляндія	280 826 000 000	2,08%	5,540,745
54	Греція	219 066 000 000	5,91%	10,384,971
15	Іспанія	1 397 510 000 000	5,45%	47,558,630
10	Італія	2 010 430 000 000	3,67%	59 037 474
49	Португалія	251 945 000 000	6,69%	10 270 865
105	Ісландія	27 841 648 044	6,44%	372 899
24	Норвегія	579 267 000 000	3,28%	5,434,319

Джерело: сформовано автором за даними [49]

Результати опитування Gallup World Poll [50], які презентували рейтинг країн за рівнем щастя населення (що оцінювався за 6 факторами) мав такі показники звітності для країн Північної та Південної Європи (таб. 2.14). Варто зауважити, що бали базуються на власних оцінках свого життя людьми, зокрема, на їхніх відповідях на питання оцінки життя за допомогою драбини Cantril.

Таблиця 2.14 – Рейтинг країн Північної та Південної Європи за рівнем щастя населення (за даними опитування Gallup World Poll 2024).

Позиція в рейтингу	Країна	Сприйняття корупції	Щедрість	Свобода вибору	Тривалість життя	Соціальна підтримка	ВВП на душу населення
2	Данія	0,548	0,204	0,823	0,699	1,520	1,908
4	Швеція	0,524	0,221	0,838	0,724	1,501	1,878
1	Фінляндія	0,546	0,142	0,859	0,695	1,572	1,844
64	Греція	0,093	0,018	0,337	0,696	1,276	1,684
36	Іспанія	0,177	0,119	0,619	0,729	1,471	1,766
41	Італія	0,074	0,112	0,513	0,720	1,328	1,800
55	Португалія	0,035	0,047	0,757	0,699	1,368	1,728
3	Ісландія	0,182	0,258	0,819	0,718	1,617	1,881
7	Норвегія	0,484	0,224	0,835	0,704	1,517	1,952

Джерело: сформовано автором за даними [50]

Проаналізуємо показники розвитку цих країн за останні 5 років.

Таблиця 2.15 – Динаміка позицій індексу глобальної конкурентоспроможності за останні 5 років (2019-2023)

Країна	2019	2020	2021	2022	2023
Данія	8	2	3	1	1
Швеція	9	6	2	4	8
Фінляндія	15	13	11	8	11
Греція	58	49	46	47	49
Іспанія	36	36	39	36	36
Італія	44	44	41	41	41
Португалія	39	37	36	42	39
Ісландія	20	21	21	16	16
Норвегія	11	7	6	9	1

Джерело: сформовано автором за даними [47]

Дані таблиці свідчать, що до топ-3 країн у цьому субрегіоні входять Данія (1 місце у рейтингу 2023 р.), Швеція (8 місце), Норвегія (14 місце). Дослідимо економічні показники цих країн більш детально.

2023 році експорт товарів і послуг США до Данії становив 16,2 мільярда доларів США, що на 11,2% більше, ніж у 2022 році, а імпорт із Данії становив 19,2 мільярда доларів США, що на 22,7% менше, ніж у 2022 році. У результаті дефіцит торгівлі з Данією скоротився до 2,9 мільярда доларів США (таб. 2.16).

Таблиця 2.16 – Динаміка обсягу експорту, імпорту та балансу Данії за 2019-2023 рр.

	2019	2020	2021	2022	2023
Експорт	11,786	10 844	13 090	14 580	16,215
Імпорт	16 734	18 797	21,771	24 766	19,155
Баланс	-4 948	-7 954	-8 681	-10 186	-2940

Джерело: сформовано автором за даними [33]

У 2023 році експорт до Данії становив 0,5% від загального експорту США, а імпорт із Данії – 0,5% від загального імпорту США. Експорт очолювали інші бізнес-послуги, на які припадало 35,1% експорту США до Данії, а імпорт очолював споживчі товари, крім продуктів харчування та автомобілів, на які припадало 35,4% імпорту США з Данії (рис. 2.7).

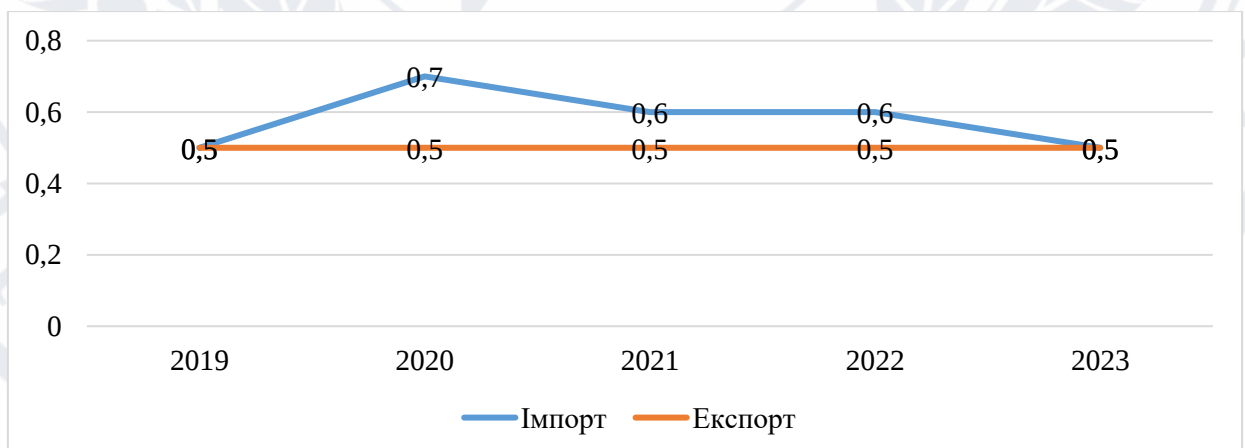

Рисунок 2.7 – Частка загального імпорту та загального експорту Данії (2019-2023 рр.)

Джерело: сформовано автором за даними [33]

У 2022 році позиція прямих інвестицій США в Данію (назовні) становила 14,0 мільярда доларів США, що на 3,4% менше, ніж у 2021 році. Позиція прямих інвестицій із Данії в Сполучених Штатах (назовні) становила 39,4 мільярда доларів США, що на 15,8% більше, ніж у 2021 році [33].

У 2023 році експорт товарів і послуг із США до Швеції становив 16,5 мільярда доларів, що на 7,4% більше, ніж у 2022 році, а імпорту зі Швеції становив 22,3 мільярда доларів, що на 6,7% більше, ніж у 2022 році. У результаті дефіцит торгівлі зі Швецією зріс до 5,9 мільярда доларів (таб. 2.11).

Таблиця 2.17 – Динаміка обсягу експорту, імпорту та балансу Швеції за 2019-2023 рр.

	2019	2020	2021	2022	2023
Експорт	11,125	9,897	12 120	15,351	16 481
Імпорт	15,462	15,337	18 039	20 942	22,342
Баланс	-4337	-5440	-5 919	-5 592	-5 861

Джерело: сформовано автором за даними [45]

У 2023 році експорт до Швеції становив 0,5% від загального експорту США, а імпорту зі Швеції – 0,6% від загального імпорту США. Експорт очолювали промислові товари та матеріали, на які припадало 21,8% експорту США до Швеції, а імпорту очолював капітальні товари, за винятком автомобілів, на які припадало 25,4% імпорту США зі Швеції (рис. 2. 7).

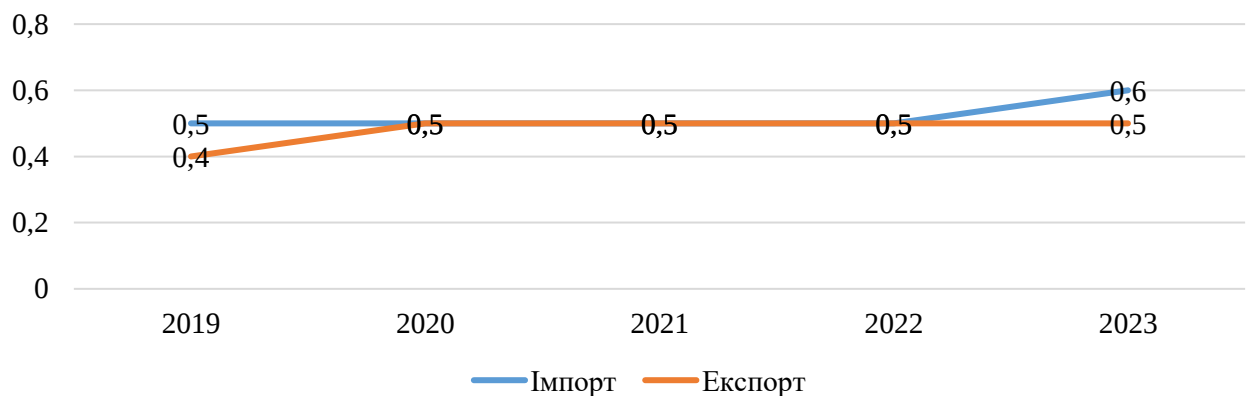

Рисунок 2.7 – Частка загального імпорту та загального експорту Швеції (2019-2023 рр.)

Джерело: сформовано автором за даними [45]

У 2022 році позиція прямих інвестицій США в Швецію (назовні) становила 60,3 мільярда доларів США, що на 3,2% більше, ніж у 2021 році. Позиція прямих інвестицій зі Швеції в Сполучені Штати (всередину) становила 94,1 мільярда доларів США, що на 19,4% більше, ніж у 2021 році [45].

У 2023 році експорт товарів і послуг США до Норвегії становив 7,7 мільярда доларів США, що на 5,3% більше, ніж у 2022 році, а імпорту з Норвегії становив 9,8 мільярда доларів США, що на 9,2% менше, ніж у 2022 році. У результаті дефіцит торгівлі з Норвегією скоротився до 2,0 мільярда доларів США (таб. 2. 18).

Таблиця 2.18 – Динаміка обсягу експорту, імпорту та балансу Норвегії за 2019-2023 рр.

	2019	2020	2021	2022	2023
Експорт	7,010	4,745	5,834	7,362	7,749
Імпорт	9,483	5,536	9,264	10,781	9,785
Баланс	-2473	-791	-3431	-3419	-2,035

Джерело: сформовано автором за даними [39]

У 2023 році експорт до Норвегії становив 0,3% від загального експорту США, а імпорту із Норвегії – 0,3% від загального імпорту США. Експорт очолювали промислові товари та матеріали, на які припадало 30,1% експорту США до Норвегії, а імпорту очолювали промислові товари та матеріали, на які припадало 28,1% імпорту США з Норвегії (рис. 2.8).

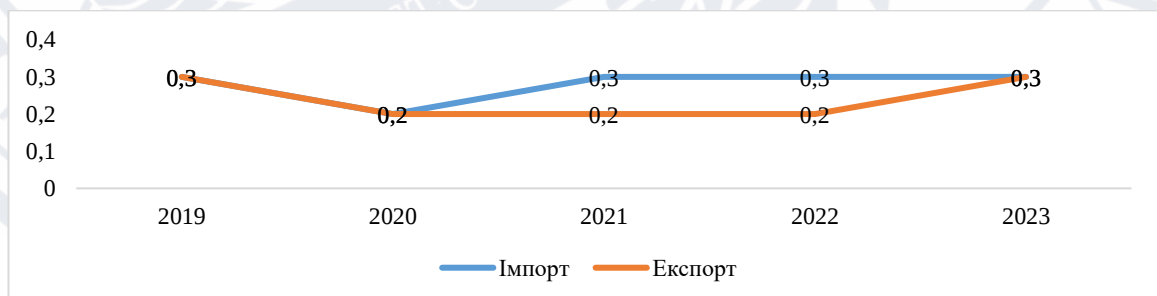

Рисунок 2.8 – Частка загального експорту та загального імпорту Норвегії (2019-2023 рр.)

Джерело: сформовано автором за даними [39]

У 2022 році позиція прямих інвестицій США в Норвегії (назовні) становила 13,5 мільярда доларів США, що на 14,7% менше, ніж у 2021 році. Позиція прямих інвестицій з Норвегії в Сполучених Штатах (назовні) становила 36,9 мільярда доларів США, що на 12,3% більше, ніж у 2021 році [39].

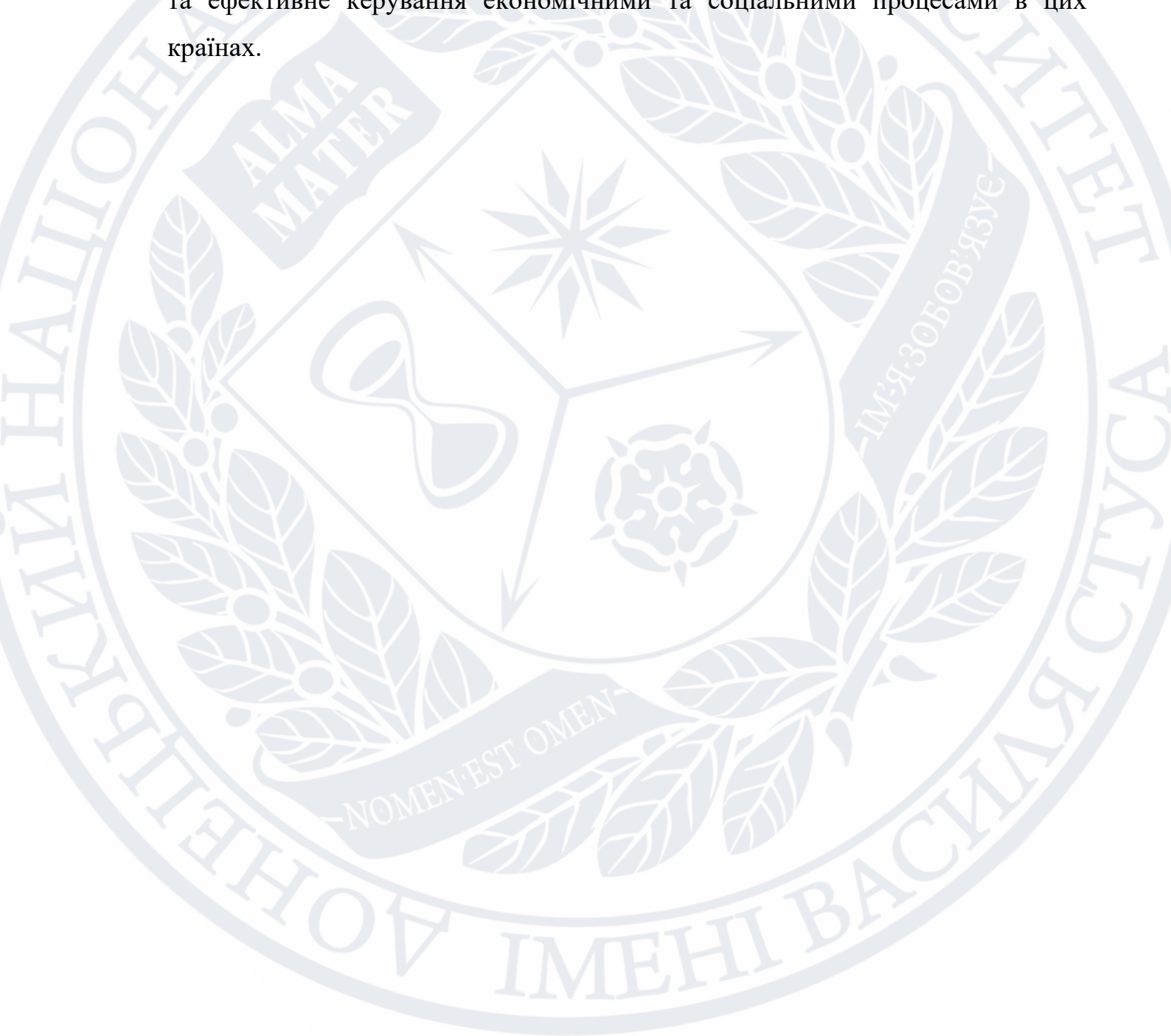
Аналіз конкурентоспроможності країн Північної та Південної Європи вказує на те, що кожна з держав має позитивний розвиток, оскільки з кожним роком їх позиції у рейтингу стають все вищими. В результаті це демонструє успішну реалізацію стратегій розвитку та ефективне управління економічними та соціальними процесами в цих країнах.

Висновки до розділу 2

Аналіз розвитку конкурентоспроможності країн Західної Європи впродовж останніх п'яти років виявив загалом позитивні тенденції їхнього економічного зростання. Розвиток країн цього субрегіону відображає високий рівень інновацій та розвиток у цих країнах. Ініціативи з модернізації інфраструктури, покращення освітньої сфери та стимулювання підприємництва сприяли зміцненню позицій Західної Європи на глобальному ринку.

Аналіз конкурентоспроможності країн Східної Європи демонструє, що їхні економічні показники є дещо нижчими порівняно з Західною Європою, що вказує на повільніший темп економічного розвитку у цьому регіоні. Зокрема, в Україні через військовий конфлікт та економічні труднощі спостерігається значне зниження темпів економічного зростання. Тим не менш, інші країни Східної Європи репрезентують позитивні тенденції розвитку, але для підвищення їх конкурентоспроможності потрібні додаткові заходи, зокрема, модернізація інфраструктури, розвиток людського потенціалу та стимулювання інновацій.

Аналіз конкурентоспроможності країн Північної та Південної Європи вказує на те, що в певних секторах вони перевершують держави Західної та Східної Європи, наприклад, за рівнем добробуту населення. Зміна їх позицій у світових рейтингах конкурентоспроможності демонструє стабільний позитивний розвиток, адже їх позиції у рейтингу мають тенденцію до зростання з року в рік, що вказує на успішне впровадження стратегій розвитку та ефективного керування економічними та соціальними процесами в цих країнах.

РОЗДІЛ 3

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ЄВРОПИ

3.1 Проблеми економічного розвитку країн Європи

Сьогодні міжнародні економічні відносини країн Європи піддаються випробуванню через напруженість і конфлікти, що виникли в багатьох регіонах світу. Геополітичні суперечки, а тим більше війни породжують негативні економічні наслідки такі як: породжують економічні ризики, заважають обміну товарами, послугам та руху капіталів. [54]

Економічний розвиток (або економічне зростання) це збільшення кількості товарів і послуг, вироблених у країні та пов'язане зі збільшенням доходу на душу населення. Тому розвиток залежить напряму від:

- накопичення капіталу (інвестиції, що здійснюються компаніями);
- збільшенням населення (пропозиції роботи);
- технічним прогресом.

З 2008 року, коли в Сполучених Штатах вибухнула фінансова бульбашка, яка потім вплинула на всю світову економіку, Європейський Союз зазнав випробування серією криз.

На початку була економічна, фінансова та монетарна, яка особливо сильно вдарив по країнах Південної Європи через безробіття, особливо серед молоді, та зростання нерівності, а також вплинула на європейську банківську систему, євро та бюджетну політику держав. Криза Covid-19 послабила компанії ЄС, особливо малі. Фірми борються з високими цінами на енергоносії, скорочення торгівлі та потенційно вищими витратами на фінансування, оскільки банки намагаються уникнути ризику.[57]

Крім того, була гуманітарна, пов'язаний з прибуттям до європейських кордонів шукачів притулку та мігрантів, особливо з Сирії та країн Африки на південь від Сахари, які просять отримати можливість потрапити до Європи, щоб уникнути смертельних загроз війни.

Наразі зрозуміло, що Європейський Союз не є економічною зоною з однорідним зростанням. Країни Південної Європи страждають від дуже низьких темпів зростання та високого безробіття серед молоді.

Ця ситуація, ще більше погіршена значною мобільністю молоді, призводить до втрати дорогоцінного людського капіталу, який є основоположним для реалізації ефективної політики розвитку. [54].

Південна Європа має повільніший потенціал зростання, ніж країни Північної Європи. Потенційне зростання стосується здатності економіки розвиватися в довгостроковій перспективі без створення інфляційного тиску, виключаючи короткострокові ефекти, пов'язані з дисбалансом між попитом і пропозицією.

Іншими словами, чим більше економіці вдається збільшити свій потенційний ріст, тим більше вона зможе стабільно збільшувати свій ВВП з часом. Виробничий потенціал визначається трьома основними факторами: працею, капіталом і продуктивністю. Різні організації оцінюють потенціал країн.

Хоча в деяких аспектах вони можуть відрізнятися, але в цілому результати однозначні – потенційне зростання Іспанії, Греції, Італії та Португалії є одним з найнижчих в Європі. Окрім очевидних відмінностей між Північною та Південною Європою, значно помітними також є відмінності між Західною та Східною Європою.

Цікавим прикладом в цьому контексті є Німеччина. У 1990 році, Після падіння Німецької Демократичної Республіки, східна частина Німеччини була значно менш розвиненою, ніж західна.

Незважаючи на те, що через тридцять років після возз'єднання розрив зменшився, економічні відмінності між двома регіонами залишаються помітними та продовжують породжувати сильні відмінності на соціальному рівні. Такий великий розрив між двома регіонами був здебільшого спричинений неправильним вибором економічної політики.

Протягом століть Європа пережила низку численних війн, під час яких держави постійно конфліктували одна з одною. Воно потерпало від сильного голоду та епідемій, які завдали шкоди посівам і вдвічі скоротили населення. Однак європейським державам завжди вдавалося оговтатися з цих нестабільних ситуацій, прагнучи більшого зростання.

Також важливо розуміти вплив війни в Україні на країни Європи. Війна в Україні стала третім асиметричним шоком, який Європейський Союз пережив за останні 20 років після економічно – фінансової кризи 2008 року та подальшої кризи єврозони і також після пандемії 2019 року.

Асиметричний шок – це раптова зміна економічних умов, яка впливає на одні країни ЄС більше ніж на інші.. Дійсно, війна в Україні має значно більші наслідки для сусідніх країн через приплив біженців і сильну залежність цих країн від російського газу. Економіка Європейського Союзу сильно постраждала від наслідків війни в Україні. Ціни на енергоносії пережили новий сплеск, що призвело до рекордного рівня інфляції. Україна та Росія виробляють майже третину світового виробництва пшениці та ячменю та є основними експортерами металі.

Уповільнення темпів економічного зростання особливо помітне в країнах, що знаходяться поблизу України, як-от Польща та Угорщина – країни, які приймають велику кількість українських біженців. Італія та Німеччина, які сильнот залежать від російського газу також відчувають тиск.

Крім того, уряди Фінляндії та деяких інших європейських країн планують скоротити фінансування розвитку або перерозподілити кошти в Україну. Боротися з однією кризою таким чином, що загрожує посилити нестабільність в інших прилеглих регіонах, є суперечливим рішенням, а також може завдати шкоди важливим партнерствам із країнами, що розвиваються.

Однією з країн, що зазнала помітного впливу на економіку внаслідок війни в Україні є Німеччина: її екосистема місцевого малого та середнього бізнесу в центрі економіки – тісно пов'язана з сусідніми країнами, включаючи Україну, яка постачає 7% кабелів, присутніх в автомобілях, вироблених у

Європа. У 2021 році Європейський Союз імпортував українських кабелів на 760 млн євро, призначених в основному для автомобільної промисловості, а також для аерокосмічного сектора.

Збої в ланцюгах постачання та зростання вартості багатьох видів сировини призвели до зростання цін на продукти харчування та інші основні товари та послуги. Це створює навантаження на бізнес і впливає на євроєйські кишені.

Економічна криза, яка вибухнула в глобальному контексті глобалізації та виробничої системи, яка мала вступити в четверту промислову революцію, вплинула на очікування добробуту європейських громадян, зробивши їх більш уразливими та бідними, і показала межі поточного європейського управління в економічній сфері. [53]

Європа вступила в період стійкої інфляції з повільним зростанням, хоча безробіття залишається відносно низьким. Інфляція почала знижуватися, але є надто високою, перевищує цільовий показник у 2%. [57]

Продуктивність праці стагнує або навіть знижується в основних країнах єврозони, зокрема через циклічний спад, відсутність виробничих інвестицій та недостатню кількість інновацій. Війна в Україні не лише змінила європейську політику безпеки – вона також має глобальні наслідки, які можуть створити нові загрози безпеці.

Компанії ЄС у цілому лише мінімально піддаються впливу збоїв в експорті в Україну, Білорусь, Росію. Але деякі країни Східної та Центральної Європи, як-от Естонія та Литва постраждали набагато більше. Експорт в ці країни становив понад 5% ВВП Латвії та Литви [57].

Залежність Європи від експорту викопного палива також зменшилася з роками, оскільки виробництво стало менш енергоємним, а економіка більш орієнтованою на послуги або технології. Але знову ж таки, енергетична залежність різниться в різних регіонах Європи. Виробництво в деяких країнах, як-от Литва, Греція та Хорватія, залишається відносно енергоємним, тоді як виробництво в Люксембурзі дуже мало залежить від енергії.

Десять країн ЄС значною мірою залежать від Росії щодо імпорту нафти та газу. Для багатьох країн більше половини газу та нафти, імпортованих з-за меж Європейського Союзу, надходить з Росії. Ці країни також більше залежать від нафти та газу для виробництва енергії. Країни, які вжили заходів для розвитку відновлюваної енергетики, біопалива та атомної енергетики, очевидно, менш залежать від поставок з Росії. Однак Росія є настільки важливим постачальником на міжнародні ринки нафти та газу, що будь-які порушення торгівлі – санкції чи інші – призводять до підвищення цін.

Україна та Росія є важливими постачальниками енергоносіїв та сільськогосподарської продукції. Оскільки бойові дії завдають шкоди виробничим потужностям, ціни на багато основних продуктів продовжуватимуть зростати, особливо на ті, які важко замінити, як-от пшениця, добрива та газ. Зараз очікується, що інфляція в єврозоні перевищить 6% у 2022 році, що на 2,5 відсоткових пункти більше, ніж оцінювали кілька місяців тому [57].

Зростання цін може знизити попит. Згідно з оцінками Європейського інвестиційного банку, підвищення цін приблизно на 2-2,5 відсоткових пункти, викликане війною, може зменшити реальне приватне споживання в Європейському Союзі на 1,1%. Що ще важливіше, зростання цін на продукти харчування та енергію сильно вдарить по бідніших домогосподарствах.

Конфлікт змусив деякі Європейські банки, такі як Raiffeisen, розглянути можливість виходу з Росії. Проте в загальному прямий вплив європейських банків на Україну та Росію відносно низький. За даними європейського банківського управління, на кінець 2021 року ризики європейських банків у Росії (позики, аванси та боргові цінні папери) становили 76 млрд євро, а ризики в Україні- 11 млрд євро.

Найбільша проблема зараз в тому, що кредити висихають, тобто зростання відсоткових ставок вже робить кредити дорожчими. Кредитні стандарти почали підвищуватися в Центральній та Південно-Східній Європі.

Навантаження на фірми ЄС може призвести до погіршення якості кредитів , що змусить банки вагатися з позиками. [57].

Війна в Україні підвищила ціни на продовольство та паливо, що підриває продовольчу безпеку в країнах, що розвиваються. Все більший кількості країн загрожує тривала та поглиблена криза.

Посилення глобалізаційних процесів, приголомшлива цифровізація та сталий розвиток міжнародних економічних відносин спонукають країни світу посилювати національні конкурентні позиції. ЄС фактично стикається з такими проблемами, як екологічний перехід і старіння населення за сценарієм, який характеризується неефективністю, яка обмежує здатність європейських країн конкурувати з іншими великими державами.

3.2 Шляхи підвищення конкурентоспроможності країн Європи в умовах глобальних економічних криз

Підвищення конкурентоспроможності Європи було давнім викликом. Починаючи з 2010 року, економічне зростання єврозони поступалося світовим конкурентам, зокрема США. Частину цієї різниці у зростанні можна пояснити менш сприятливою демографічною ситуацією в Європі, але інше пояснюється нижчою продуктивністю праці та капіталу. Розрив у продуктивності між Європою та США збільшувався через відмінності в технологічному прогресі, ефективності ринку та інституційних структурах. Недостатнє інвестування Європи в інновації стримує технологічний прогрес, а провали ринку та надмірне адміністративне навантаження не дають економіці реалізувати свій повний потенціал.

До пандемії сприятливе глобальне середовище маскувало відносну низьку ефективність Європи, але більше так не буде. Динамічний зовнішній попит і низькі витрати на імпорт допомогли євроні зберегти свої позиції на світових торгових ринках. Однак після пандемії та енергетичної кризи глобальна ситуація кардинально змінилася: посилення геополітичної

фрагментації та невизначеності виявляють залежність Європи від зовнішніх поставок енергії та вразливість до коливань на глобальних енергетичних ринках, що підвищує витрати на виробництво та збільшує ризик неправильного розподілу ресурсів. Крім того, ще однією проблемою є старіння населення. Це може посилити нестачу робочої сили, призвести до підвищення заробітної плати та відволікти фінансові ресурси від інвестицій, ще більше перешкоджаючи конкурентоспроможності.

З огляду на зростання геополітичної невизначеності та зростання глобальних викликів, Європа потребує рішучих дій, щоб посилити свою стійкість до зовнішніх шоків і зберегти свій міжнародний авторитет. Залишення конкурентоспроможності в цьому контексті вимагає не лише вирішення тривалих проблем продуктивності, але й підвищення стійкості до зовнішніх шоків. Для досягнення цих цілей політичні пріоритети мають бути зосереджені на:

По-перше, прискорити структурні реформи, щоб забезпечити переміщення ресурсів у сектори з більш стійким і вищим потенціалом зростання. Реформи, що віддають перевагу гнучким ринкам праці, сприяють розвитку динамічної робочої сили. Освітні реформи мають узгодити навчальні програми з мінливими потребами галузі, цифровізацією та екологізацією наших економік. Інноваційна політика, включаючи стимули для досліджень і розробок, має вирішальне значення для культивування культури, що є рушійною силою технологічного прогресу. Підприємства слід заохочувати використовувати цифрові технології.

По-друге, глибша економічна та фінансова інтеграція є необхідною для більш міцної та стійкої Європи. Сприяння переміщенню працівників через кордони в Європі має вирішальне значення для інтеграції ринку праці. Це передбачає усунення перешкод для мобільності робочої сили, визнання кваліфікацій у різних країнах та сприяння більш гнучкому ринку праці, який дозволяє кваліфікованим працівникам робити внесок в економіку різних держав-членів. Завершення створення банківського союзу та подальший

прогрес у напрямку Союзу ринків капіталу також є життєво важливими для уникнення фінансової фрагментації, розблокування фінансування та збільшення інвестицій.

По-третє, зелені інвестиції та торгова політика відіграють ключову роль у підвищенні продуктивності та обмеженні залежності Європи від імпорту енергоносіїв. Інвестиції у відновлювані джерела енергії та енергоефективність зміцнюють європейську технологічну інфраструктуру, водночас зменшуючи вплив зовнішніх шоків на енергопостачання. Зменшивши торговельні бар'єри, гармонізувавши правила та створивши сприятливе для інвесторів середовище, Європа може залучити більш екологічні та продуктивніші інвестиції для сприяння інноваціям.

Європейські інвестиції в штучний інтелект відстають від інших регіонів, навіть якщо мова йде про заплановані урядом витрати. За ВВП Саудівська Аравія лідирує у світі. В ЄС такі країни, як Люксембург і Словенія, виділяють значні частки державних інвестицій у штучний інтелект, за ними йдуть Німеччина, Франція та Італія.

Розрив у приватних інвестиціях ще більший, оскільки європейські інвестори, як правило, більше не схильні до ризику. Принаймні частково це можна пояснити повільним прогресом у завершенні створення Союзу ринків капіталу. Інтенсифікація зусиль у цьому напрямі принесе глибину та широту єдиного європейського ринку в пул інвестицій, що надходять у нові технології [55].

Нарешті, розвиток «відкритої стратегічної автономії» Європи також може сприяти конкурентоспроможності для забезпечення більш стійкого бізнес-середовища. Як велика відкрита економіка, Європа більше залежить від імпорту енергоносіїв і кількох стратегічних видів сировини, ніж США та Китай, що робить її більш вразливою до геополітичних шоків пропозиції. Прогрес у напрямку «відкритої стратегічної автономії» (зменшення залежності, залишаючись відкритою економікою) може досягти більш передбачуваних витрат. Це може допомогти компаніям у довгостроковому

плануванні, стимулювати інвестиції та сприяти більш ефективному розподілу ресурсів. [52]

Для кожного із досліджуваних субрегіонів рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності можна презентувати схематично (рис. 3. 1).

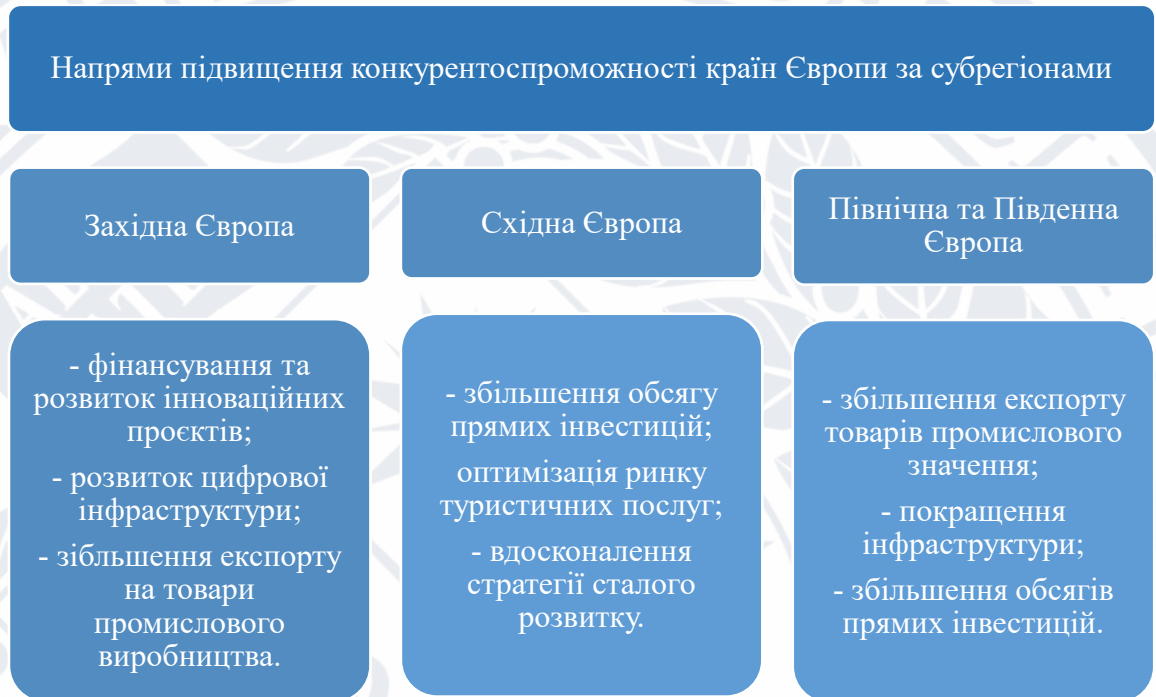

Рисунок 3.1 – Напрями підвищення конкурентоспроможності країн Європи за субрегіонами

Джерело: сформовано автором

Країнам Західної Європи необхідно підвищувати рівень конкурентоспроможності з декількох основних причин, насамперед це глобальна конкуренція, так як великих гравців на міжнародному ринку досить багато і аби забезпечити стабільний розвиток та зберегти свої позиції рекомендується шукати шляхи збільшення експорту товарів промислового виробництва.

Іншою вагомою причиною є демографічні та соціальні виклики, так як зменшення населення та зміни в структурі робочої сили ставлять під загрозу економічний потенціал країн Західної Європи.

Щодо країн Східної Європи то, багато країн в цьому субрегіоні знаходяться в процесі переходу від комуністичної системи до ринкової економіки, саме через це досить багато країн Східної Європи не мають високий рівень конкурентоспроможності. Також більшість країн Східної Європи вступили або мають намір вступити до Європейського союзу саме задля забезпечення ефективної участі в європейській економіці ці країни повинні підвищувати рівень конкурентоспроможності, найоптимальнішим є шлях збільшення обсягу прямих інвестицій, оптимізація ринку та туристичних послуг, вдосконалення стратегії сталого розвитку.

Для країн Північної та Південної Європи можна виділити декілька основних рекомендацій: по – перше це збільшення експорту товарів промислового значення завдяки залученню нових інвесторів та розширення експортного потенціалу шляхом виходу на нові ринки. По – друге це розвиток інфраструктури так як, розвиток транспортної, енергетичної та інформаційної інфраструктури є основою для покращення умов для бізнесу та приваблення інвестицій.

Питання в тому, чи ці шляхи все ще є стійкими у майбутньому. Деякі з умов, які дозволили європейським країнам розвиватися, хоч і слабо в середньому, протягом останніх двадцяти років (відкриття міжнародних ринків з можливістю вільного експорту до країн Азії, що розвиваються, дешева енергія з російського ринку, тощо), все це ставить під сумнів новий геополітичний сценарій. Крім того, здається, що Європа відстала в усіх технологіях майбутнього, будь то розвиток штучного інтелекту чи квантових обчислень.

Зміцнення економічної, соціальної та територіальної єдності є однією з головних цілей Європейського Союзу. Союз присвячує значну частину своєї діяльності та свого бюджету скороченню розриву між регіонами, з особливою увагою до сільських районів, територій, які постраждали від промислового переходу, та регіонів, які страждають від серйозних і постійних природних або демографічних недоліків.

Отож, можна стверджувати, що умови глобальних економічних криз можуть стати викликом для країн у плані підвищення їх конкурентоспроможності. Заходи, спрямовані на стимулювання інноваційного розвитку економіки, розширення діапазону продуктів та послуг, спрощення бізнес-процесів та зміцнення соціального захисту можуть допомогти країнам в подоланні економічних загроз. Реалізація цих заходів може сприяти зміцненню позицій країн на світовому ринку та забезпечити стабільний економічний розвиток у складних умовах глобальних криз

Висновки до розділу 3

Отже, низький рівень економічного зростання є серйозною проблемою для деяких країн Європи, оскільки воно може призвести до зменшення рівня життя населення та збільшення безробіття. Європа зараз стикається з досить різними проблемами, але особливо важливим є процес їх вирішень та скільки часу піде витрачено на їх вирішення.

Демографічні виклики можуть призвести до зменшення робочої сили та збільшення витрат на пенсії та медичне обслуговування населення різних країн Європи. Необхідно також звернути увагу на проблему фінансової стійкості країн, особливо в контексті великого державного боргу, бюджетного дефіциту та проблем в банківському секторі.

Варто зосередити увагу на побудові концепції експортування товарів за найбільш популярними категоріями: засоби виробництва, туристичні послуги, фінансові послуги. Такі дії дадуть змогу країнам оптимізувати обсяги прямих інвестицій та вдосконалити стратегію сталого розвитку країн.

Для подолання основних проблем країни Європи мають вживати заходи спрямовані на стимулювання економічного зростання, реформування системи соціального захисту та поліпшення фінансової стабільності, а також покращення бізнес – середовища для приваблення інвестицій в країни.

ВИСНОВКИ

Конкурентоспроможність країни є складним показником, який відображає її здатність ефективно конкурувати на світовому ринку. Основні аспекти, що враховуються при визначенні конкурентоспроможності, включають високий рівень виробництва, інноваційність, якість продуктів та послуг, а також гнучкість у пристосуванні до мінливих умов. У сучасних умовах глобалізації і ринкової конкуренції не існує єдиного підходу до визначення конкурентоспроможності, оскільки вона репрезентована через різноманітні аспекти економічного та соціального розвитку. Дослідники враховують різні підходи до цього показника, що відображає його комплексний характер та значення для аналізу та порівняння країн за рівнем конкурентоспроможності.

У сучасних наукових доробках виокремлено безліч факторів, що впливають на конкурентоспроможність країн, проте вчені зосереджують основну увагу саме на інноваційному розвитку держави. В сучасних умовах інновації визнані ефективним інструментом для конкурентоспроможності на світовому ринку. Вони дозволяють країнам впроваджувати нові технології, підвищувати продуктивність, покращувати якість товарів та послуг, а також сприяють сталому економічному зростанню. Тому розвиток інноваційної системи та підтримка наукових досліджень і нових технологій стають важливими пріоритетами для країн, що мають намір зайняти лідерські позиції на глобальному ринку.

Аналіз конкурентоспроможності країн Західної Європи за останні п'ять років підтверджує досить позитивну тенденцію до зростання їхньої економіки. Високий рівень інноваційності та зростання в цих державах свідчить про реалізацію успішних заходів, спрямованих на модернізацію інфраструктури, розвиток освіти та підтримку підприємництва. Ці заходи стали важливими чинниками у зміцненні конкурентоспроможності країн Західної Європи на світовому ринку. Загалом, така позитивна тенденція підтримує впевненість у

здатності країн Західної Європи зберігати та розвивати свої конкурентні переваги у світі.

Дослідження конкурентоспроможності країн Східної Європи свідчить про дещо нижчі показники порівняно з країнами Західної Європи, що вказує на більш повільний темп розвитку економіки у цьому регіоні. Особливо відчутна негативна тенденція спостерігається в Україні через війну та економічну кризу, які значно послабили рівень зростання економіки держави. В той же час інші країни Східної Європи проявляють певний прогрес у своєму розвитку. Проте для підвищення їхньої конкурентоспроможності необхідні додаткові заходи з модернізації інфраструктури, розвитку людських ресурсів та стимулювання інноваційної діяльності. Посилення інвестицій, безперечно, буде сприяти поліпшенню конкурентоспроможності країн Східної Європи та забезпечить їх економічне зростання в майбутньому.

Результати вивчення рівня конкурентоспроможності країн Північної та Південної Європи демонструють, що у деяких галузях ці країни випереджають держави Західної та Східної Європи, зокрема, за рівнем добробуту населення. Динаміка зміни позицій означених країн у світовому рейтингу конкурентоспроможності свідчить про позитивний розвиток, оскільки з кожним роком вони посідають все вищі позиції. Це є свідченням успішної реалізації стратегій розвитку та ефективного управління економічними та соціальними процесами в цих країнах.

Основними напрямками підвищення конкурентоспроможності країн є інноваційний розвиток економіки, підвищення рівня добробуту населення та оптимізація обороноздатності країни. Інновації є ключовим чинником для створення конкурентних переваг та забезпечення економічного росту. Підвищення рівня добробуту населення сприяє зростанню продуктивності та забезпеченню сталого соціального розвитку. Оптимізація обороноздатності країни підтримує збереження національної безпеки та захист від зовнішніх загроз, що є важливим фактором для забезпечення стабільності та конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Умови глобальних економічних криз можуть стати викликом для будь-якої з країн світу у плані підвищення їх конкурентоспроможності. Заходи, спрямовані на стимулювання інноваційного розвитку економіки, розширення діапазону продуктів та послуг, спрощення бізнес-процесів та зміцнення соціального захисту можуть допомогти країнам в подоланні економічних загроз. Реалізація цих заходів сприяє зміцненню позицій країн на світовому ринку та забезпечує стабільний економічний розвиток у складних умовах глобальних криз. Загалом, таке антикризове управління спрямоване на забезпечення різноманітності економічних і соціальних ресурсів, що відіграє важливу роль у забезпеченні життєздатності країни в умовах невизначеності та глобальної конкуренції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антощенкова В. Конкурентоспроможність, як основа ефективної національної економіки. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка*. 2019. Вип. 200. С. 84–95. URL: <http://surl.li/ukwmz>
2. Богашко О. Інновації як фактор конкурентоспроможності економіки держави в умовах світової глобалізації. *Трансформація податкової та обліково-аналітичної систем в контексті сучасних кризових явищ* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці (Україна, 20 травня 2021 р. Чернівці: Технодрук, 2021. С. 335–338. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/13657/1/Innovatsii_iak_faktor.pdf.
3. Брич В., Охота В. Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації: моногр. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 212 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33672/1/%D0%91%D1%80%D0%B8%D1%87-%D0%9E%D1%85%D0%BE%D1%82%D0%B0.pdf>.
4. Вдовин М., Зомчак Л. Кластеризація країн ЦСЄ за показниками ЗЕД. *Економіка і суспільство*. 2021. Вип. 36. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/387/374>.
5. Горбаль Н., Хіндяк Р. Аналізування глобальної конкурентоспроможності країн Європейського Союзу. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2020. Вип. 2.1. С. 87–96. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/jun/21875/st10.pdf>.
6. Далик В., Дуляба Н. Вплив інноваційної активності на глобальну конкурентоспроможність держав. *Академічні візії*. 2024. Вип. 27. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/813>.
7. Денисов О. фактори модернізації індексу глобальної конкурентоспроможності. *Вісник Одеського національного університету*.

2019. Вип. 1. С. 7–12. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vonu_econ_2019_24_1_3.pdf.

8. Дяченко А., Карінцева О. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019-2020 рр. в Україні. *Mechanism of Economic Regulation*. 2021. № 3. С. 19–37. URL: <http://www.mer-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/26/21>.

9. Нараєвський С. В., Редько К.Ю. Економіка зарубіжних країн: конспект лекцій: Навчальний посібник для студентів Спеціальності 051 «Економіка». КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 104 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/701f22f7-785c-44ed-bc07-f28458e3eab2/content>.

10. Заяць О. Підходи до виміру конкурентоспроможності країни. *Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал*. 2020. Вип. 3 (59). С. 18–24. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/35792>.

11. Іванченкова Л., Стасюкова А. Конкурентоспроможність як сучасна економічна категорія. *Молодий вчений*. 2019. № 7 (71). С. 129–133. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3142/3111>.

12. Карпенко О., Боняр С. Оцінювання конкурентоспроможності країни за міжнародними рейтингами. *Economic Synergy*. 2022. Is. 1; 2. С. 32–59. URL: <https://es.istu.edu.ua/EconomicSynergy/article/view/26/22>.

13. Каціцка Г., Намлієв Є. Кризові явища як основа виникнення дестабілізаційних процесів в економіці: актуальність теорій та розвиток кризисологічних досліджень. *Київський економічний науковий журнал*. 2023. № 1. С. 103–116. URL: <https://www.journals.kymu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/45/42>.

14. Ліба Н., Пугачевська К. Чинники формування конкурентоспроможності економіки на регіональному рівні. *Проблеми*

сучасних трансформацій. 2022. Вип. 6. С. 1–5. URL: <http://dspace-msu.edu.ua:8080/handle/123456789/9517>.

15. Лохман Н. Моніторинг конкурентоспроможності України на основі індексу глобальної конкурентоспроможності. *Стратегічний потенціал державного та територіального розвитку*: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання) м. Маріуполь, 9 жовтня 2020 р. Маріуполь. 2020. С. 27–29. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41887/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%94%D0%BE%D0%BD%D0%94%D0%A3%D0%A3%202020.pdf#page=27>.

16. Лучко М. Окремі питання аналізу впливу інновацій на конкурентоспроможність. *Бізнес, інновації, менеджмент: інновації та перспективи*. 2022. С. 70–71. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/20d7f4ad-586c-4f25-bcef-c7f5571d393d/content>.

17. Олешко А., Ровнягін О. Антикризова політика національних держав у контексті подолання соціально-економічних наслідків Covid-19. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17129/1/11.pdf>.

18. Перерва П., Черепанова В. Формування міжнародної конкурентоспроможності та моделей бізнесу. *Вісник національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. 2021. № 1. С. 137–140. URL: http://es.khpi.edu.ua/article/view/2519-4461_2020_1_137.

19. Петченко М., Литовченко Т. Конкурентоспроможність країни як предмет дискусій у сучасній науці. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2021. Вип. 62. С. 19–25. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fc88719e-ec16-4c1a-a799-ba330b10914a/content>.

20. Полякова Ю.В. Інноваційні засади підвищення конкурентоспроможності регіонів України в процесі євроінтеграції: дис.... д-ра екон. наук за спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2019. 566 с. URL: https://ird.gov.ua/irdd/d20190708_a805_PolyakovaYuV.pdf.

21. Скоробогатова Н. Міжнародна конкурентоспроможність країн у реаліях інноваційних зрушень індустрії 4.0. *Економічний аналіз*. 2019. Т. 29. № 3. С. 21–28. URL: <http://econa.wunu.edu.ua/index.php/econa/article/view/1714>.

22. Управління міжнародною конкурентоспроможністю: підприємство – регіон: монографія: за заг. ред. Ю.Г. Козака та І.О. Уханової. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 173 с.

23. Чепелюк М. Індекс глобальної конкурентоспроможності як показник опірності країн світу в умовах глобальної кризи. *Бізнес. Інформ*. 2020. Вип. 8. С. 6–12. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/24986/1/business-inform-2020-8_0-pages-6_12.pdf.

24. Шабельник Т., Марена Т. Вплив глобальних криз на економічну безпеку країн світу. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: економіка. 2021. Вип. 21. С. 52–58. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4074/1/vplv_2021_21_52.pdf.

25. All criteria list WCY 2023. URL: https://imd.widen.net/view/pdf/kzqx1pambc/All_criteria_list_WCY_2023.pdf.

26. GDP growth (annual %) – Europe & Central Asia. The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2022&location=s=Z7&start=2019&view=chart>.

27. HICP – monthly data (annual rate of change). Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/PRC_HICP_MANR__custom_376

1882/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=4ad27e6f-358a-4a3d-82a0-587d69a833eb.

28. Szentes T. Concept, measurement, and ideology of «national competitiveness». *Köz-gazdaság*. 2011. № 6 (4). P. 9–59.

29. U.S. International Trade in Goods and Services. Austria. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#301>.

30. U.S. International Trade in Goods and Services. Belgium. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#302>.

31. U.S. International Trade in Goods and Services. Bulgaria. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#351>.

32. U.S. International Trade in Goods and Services. Czech Republic. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#364>.

33. U.S. International Trade in Goods and Services. Denmark. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#305>.

34. U.S. International Trade in Goods and Services. France. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#307>.

35. U.S. International Trade in Goods and Services. Germany. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#308>.

36. U.S. International Trade in Goods and Services. Greece. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#310>.

37. U.S. International Trade in Goods and Services. Hungary. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#354>.

38. U.S. International Trade in Goods and Services. Italy. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#314>.

39. U.S. International Trade in Goods and Services. Norway. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#320>.

40. U.S. International Trade in Goods and Services. Poland. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#355>.

41. U.S. International Trade in Goods and Services. Portugal. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#321>.

42. U.S. International Trade in Goods and Services. Romania. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#356>.
43. U.S. International Trade in Goods and Services. Slovakia. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#365>.
44. U.S. International Trade in Goods and Services. Netherlands. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#319>.
45. U.S. International Trade in Goods and Services. Switzerland. BEA Data. URL: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#325>.
46. World Competitiveness Ranking. A comprehensive annual report and worldwide reference point on the competitiveness of countries. URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/#:~:text=The%20IMD%20World%20Competitiveness%20Yearbook,data%20based%20on%20extensive%20research..>
47. World Economic Forum .The Global Competitiveness Report 2019. Edit. Kl.Schwab. Geneva: World Economic Forum.
48. GDP by Country. Worldometer. URL: <https://www.worldometers.info/gdp/gdp-by-country/>.
49. World Happiness Report 2024. URL: <https://worldhappiness.report/ed/2024/happiness-of-the-younger-the-older-and-those-in-between/>. World Government deficit/surplus, debt and associated data. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10dd_edpt1/default/table?lang=en.
50. Enhancing competitiveness in Europe: Old and new challenges URL: <https://www.esm.europa.eu/articles-and-op-eds/enhancing-competitiveness-europe-old-and-new-challenges>
51. Міжнародний бізнес: навч. посіб.; за заг. ред. Т.В. Орехової, М. В. Савченко. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. 520 с.

52. Quello che le crisi europee ci insegnano URL
<https://www.cespi.it/it/eventi-attualita/dibattiti/riflessione-sul-futuro-dellunione-europea-0/quello-che-le-crisi-europee>
53. Disparita tra Nord e Est Europa URL:
<https://www.liberioltreillusioni.it/articoli/articolo/disparita-tra-nord-e-sud-europa>
54. Як підвищити конкурентоспроможність Європи в новій
глобальній економіці URL: <https://euractiv.it/section/economia-e-sociale/news/come-aumentare-la-competitivita-delleuropa-nella-nuova-economia-globale/>
55. Європейський виклик конкурентоспроможності URL :
<https://osservatoriocpi.unicatt.it/ocpi-pubblicazioni-la-sfida-europea-della-competitivita>
56. Ukraine conflict threatens Europe's recovery and mass poverty URL:
<https://www.eib.org/en/stories/ukraine-trade-inflation>
57. Севрук І., Тропиніна А. Конкурентоспроможність національної
економіки в умовах глобалізації. *Бізнес-інформ*. 2019. № 5. С. 20–28.